

Vi lærer med hænderne

Efterskoler har succes med praktiske fag
som sløjd, jordbrug og gastronomi.

Få seneste nyt fra efterskole- verdenen

I nyhedsbrevet Efterskolelandskabet får du nyheder, aktuelle begivenheder og historier fra efterskoleverdenen direkte i din indbakke.

Tilmeld dig her

efterskolerne

Kurs mod 2023

TEKST Torben Vind Rasmussen,
Efterskolernes formand,
tvr@efterskolerne.dk
FOTO Trine Bukh

I 2020 og 2021 ønskede mange af os tilbage til tiden før corona, hvor alting var stabilt og uden nødplaner, aflysninger og digital undervisning. Vi er nu på vej ud af 2022 med alle årets glæder og problemer, og vi har nok alle erkendt, at vi ikke kommer til at lave efterskole som før corona. Fremtiden byder på nye udfordringer og behov for nye beslutninger. Energikrise og inflation er en ny virkelighed, vi skal forholde os til og handle på.

I 2022 kom der endelig større fokus på den generelle sundhedstilstand for vores unge. Trivsel er kommet på den politiske dagsorden, og det er godt. Der

skal sættes ind mod den stigende mistro på mange forskellige måder. Jeg mener, at efterskolerne er én af måderne. Flere skal have økonomisk mulighed for at komme på efterskole. Et skoleår med bl.a. fællesskab og fordybelse er et ekstremt vigtigt afsæt for unge, der har behov

for tryk og trivsel i udviklingen af dem som individer.

Professor Lars Bo Kaspersen fra Copenhagen Business School (CBS) sagde for nylig på en konference arrangeret af Center for Ungdomsforskning (CeFU), at evnen til at bevare tryk i vores samfund bl.a. beror på vores evne til at nytænke og eksperimentere med måder at leve på. Ifølge ham er netop lysten til at eksperimentere en af årsagerne til, at den danske samfundsmodel er en succes i en tid, hvor det globale samfund ændrer sig

meget. Kulturforandring kalder altså på eksperimenter, som måske ikke alle har rod i traditioner, men derimod i morgendagens virkelighed.

Efterskoleformen er sådan et eksperiment. Vores legitimitet ligger i at turde udfordre den måde, samfundet tænker skole på – med afsæt i den enkelte skoles selvvalgte værdigrundlag og det lovfæstede hovedsigte.

I 2023 får vi uden tvivl følgeskab af nye benspænd, som vi skal bygge vores liv og hverdag på. Det må ikke få os til at ryste på hånden. Det er ikke udviklingen, der får os i knæ, men derimod hvis vi ikke tager udviklingen alvorligt.

Dette magasin viser tydeligt, at der er masser af liv i efterskoleverdenen. Der er flere debatindlæg end tidligere, og det er vigtigt, at vi holder liv i samtalen om skoleformens udvikling. Hvis alting er lige gyldigt, bliver det let ligegyldigt. Det må ikke ske. Vores frihed skaber en mulighed for hele tiden at eksperimentere med at lave den bedst mulige efterskole – også i en forandringskultur.

Rigtig godt nytår!

"Vores legitimitet ligger i at turde udfordre den måde, samfundet tænker skole på"

— TORBEN VIND RASMUSSEN, EFTERSKOLERNES FORMAND

Redaktøren guider

For 16-årige Pelle Ilsøe var bæredygtighed indtil for nylig noget uoverskueligt og frem for alt andres ansvar. På efterskolen har han lært, at hans egne små handlinger i hverdagen kan gøre en forskel. Få gode råd til at arbejde med at engagere eleverne i bæredygtighed [s. 24].

I dette nummer kan du også læse om, at flere efterskoler de seneste år har fået fokus på, at eleverne har brug for at lære med både hænder og hoved [s. 8].

Gå heller ikke glip af de mange debatindlæg, som handler om alt fra digital dannelse til regelbrud på efterskoler [s. 34]. Og bliv også klogere på, hvorfor nogle af dine dygtigste elever måske føler sig som bedragere, og hvordan du kan hjælpe dem med at få større tro på egne evner [s. 48].

Anna Rossman Thejsen
Redaktør

ILLUSTRATION Gosia Herba

/24

- 8 Perspektiv:**
Flere praktiske fag på skemaet
Vojens Gymnastik- og Idrætsefterskole og Blåkilde Efterskole er blandt de mange efterskoler, der i stigende grad satser på praktiske fag.

Får mod på at leve grønnere /24

Når elever arbejder med deres egne idéer, får de mod på selv at leve mere bæredygtigt. Det er erfaringen på Baunehøj Efterskole.

- 34 Stafetten:**
Tag ansvar for den digitale dannelse
Det er på tide, at efterskoler tager den digitale dannelse af eleverne på sig, mener forstander Peter Koldby Juhl.

/8

- 38 Debat:**
Alle bryder da regler på efterskolen
Både lærere og elever forventer ifølge cand.pæd. i pædagogisk antropologi Rose Østergaard, at eleverne bryder skolens regler.
- 40 Debat:**
Dannelse skal i fokus i den fagfaglige praksis
Efterskoler skal finde argumenterne for 10. klasse i den fagfaglige praksis frem for i alternative prøveformer, mener efterskolelærer Kim Bregnholt Krog.
- 42 Debat:**
Brug for mere mangfoldighed på efterskoler?
Mulighedsrummet for demokratisk dannelse på efterskoler er blevet indsnævret, mener viceforstander Anne Louise Haaber Hassing.
- 46 3 udvalgte om digital dannelse**
Få gode råd til, hvordan du kan arbejde med det digitale liv i undervisningen.

Tendens:

Føler sig som bedragere /48

Bliv klogere på impostor-fænomenet. Et mindreværds kompleks, som får dygtige elever til at føle sig som bedragere.

- 58 Kom til årsmøde**
Se, hvad der er på programmet til Efterskoleforeningens årsmøde og generalforsamling i marts 2023.
- 60 Navnenyt**
Da den nyuddannede norske fiskebiolog Mari Mårstøl kom til Danmark i 1995, havde hun aldrig hørt om efterskoler. I år fejrer hun 25-års jubilæum som efterskolelærer.
- 68 Klumme:**
Hvem gider dog lavebestyrelsesarbejde?
Bestyrelsesformand Birgit Munk bliver ofte spurgt, hvorfor hun dog gider bruge sin fritid på at lave frivilligt bestyrelsesarbejde på en efterskole.

efterskolerne

December 2023 — NR. 19

REDAKTØR Anna Rossman Thejsen, art@efterskolerne.dk
UDGIVER Efterskoleforeningen, Vartov, Farvergade 27H, 2 1463 København K, efterskolerne.dk, tlf. 33 12 86 80
Magasinet Efterskolerne, 3. årgang
Direktør (ansvarshavende): Bjarne Lundager Jensen, blj@efterskolerne.dk
LAYOUT e-Types, e-types.com
ILLUSTRATIONER e-Types, Freepik
JOBANNONCER Efterskoleforeningen, annonce@efterskolerne.dk
ØVRIGE ANNONCER AC-AMS Media Aps, ac-amsmedia.dk ac@ac-amsmedia.dk tlf. 21 72 59 39
Annonceinformation på efterskolerne.dk
ABONNEMENT Ændringer vedr. abonnement, ring venligst tlf. 33 17 95 86
TRYK GraphicUnit, graphicunit.dk
FORSIDEFOTO Tor Birk Trads

De i magasinet fremførte synspunkter deles ikke nødvendigvis af udgiver eller redaktion. Redaktionen forbeholder sig ret til at redigere og forkorte tilsendte indlæg. Magasinet Efterskolerne er medlem af Danske Medier

ISSN: 0109-8535

/48

FOTO Himmelbjergegnens Natur- og Idrætsefterskole

Fem døgn på egen hånd i naturen skaber robusthed

90 kilometers vandring, madlavning over bål og overnatning i det fri i Nationalpark Thy. Det brugte 126 efterskoleelever fra Himmelbjergegnens Natur- og Idrætsefterskole en uge i efteråret på. I mindre grupper skulle eleverne selv finde vej og få tingene til at fungere undervejs – dog med rygdækning fra deres lærere, som besøgte dem mindst en gang i døgnnet. I år var 25. gang, skolen sendte ele-

verne afsted på Thy-turen, og forstander Lars Fey glæder sig over det aftryk, turen sætter på de unge: "Vores elever finder ud af, hvor meget de egentlig kan. Når vi går herhjemme på skolen og planlægger turen, synes de, at det lyder fuldstændig vanvittigt, men de er så stolte den sidste dag. Jeg tror på, at eleverne bliver mere robuste, når de finder ud af, at de faktisk godt kan klare det her." ◦

Elever vinder entreprenørskabspris

Fire elever fra Vesterdal Efterskole løb med sejren i idékonkurrencen for grundskoler ved Danish Entrepreneurship Festival i Øksnehallen i København. De vandt med deres idé FOMO, som er et brætspil, der skal synliggøre den stressfølelse, der opstår i forbindelse med FOMO – Fear Of Missing Out. FOMO beskriver en social frygt for at blive udelukket og gå glip af noget. "Idealet ville være at få flere unge til at være mere nærværende i virkeligheden og mindre styret af at skulle deltage i alt, og på alle tidspunkter, på de sociale medier," siger de fire elever om formålet med deres spil. Finalen ved idékonkurrencen var et rent efterskoleanliggende. Udover FOMO-spillet havde en anden gruppe fra Vesterdal Efterskole og to grupper fra New Nordic Youth – Efterskolen for entreprenørskab og design kvalificeret sig til finalen. Formålet med festivalen er at skabe et rum og en kontakt mellem erhvervslivet og uddannelsessystemet og at inspirere unge til at arbejde innovativt. ◦

LÆS MERE danishentrepreneurshipfestival.ffe-ye.dk

FOTO Vesterdal Efterskole

FOTO Pierre-Alain Parfond

Efterskole i front i klimamarch

Søndag 30. oktober var der Folkets Klimamarch 13 forskellige steder i Danmark. Bag klimamarchen på Ærø stod elever fra Klima- og kulturlinjen på Ærø Efterskole og Ærø Eksperimentet. Eleverne var med til at arrangere marchen, fordi de ønsker, at klimaet og de unges bekymringer for fremtiden bliver taget alvorligt af landets politikere. Omkring 150 deltog i klimamarchen i Ærøes gader. ◦

Elever redder mand fra at drukne

Fem elever fra Rejsby Europæiske Efterskole reagerede hurtigt, da en mand lå bevidstløs i Ribe Å. Sammen med en lokal mand fik de ham reddet op ad vandet. Ambulancen kom hurtigt, men han lå i koma i flere dage. I oktober var Henning, som manden hedder, heldigvis frisk igen og besøgte efterskolen. "Det er godt at se jer. I er årsagen til, jeg er her i dag," sagde han til sine redningsmænd under besøget. Han havde taget chokolade med til alle skolens elever og 2.000 kroner, de kan bruge til en fælles aktivitet. Mødet gjorde indtryk på 15-årige Mathias Bahn: "Det var dejligt at se ham. Jeg føler, jeg har gjort en forskel." Drengenes indsats har fået politiet i Esbjerg til at kalde dem hverdagshelte og give dem en dusør for deres indsats. ◦

FOTO Maja Bygvrå/Rejsby Europæiske Efterskole

Få gratis rådgivning i at håndtere digitale krænkelser

Det kan være en voldsom oplevelse at blive udsat for en digital krænkelse. Faktisk kan det være lige så alvorligt som en fysisk krænkelse. Det er budskabet fra Red Barnet, hvor der er hjælp at hente, hvis en af dine elever eller du selv som elevens lærer har brug for råd og vejledning, hvis eleven er blevet udsat for afpresning eller mobning på nettet eller har fået billeder delt mod sin vilje. Red Barnets 'SletDet Rådgivningen' hjælper børn og unge under 18 år samt forældre, pårørende og fagpersoner med at håndtere digitale krænkelser og ubehagelige oplevelser på nettet. ◦

LÆS MERE sletdet.redbarnet.dk

Elever skal lære mere med hænderne

Efterskolerne får flere og flere praktiske fag på skemaet, hvor eleverne både skal bruge deres hænder og hoved. Det glæder Efterskolernes formand, som dog mener, at skolerne kan blive endnu mere ambitiøse på området.

TEKST Anna Rossman Thejsen, art@efterskolerne.dk
FOTO Tor Birk Trads

Flere efterskoleelever prøver nu kræfter med alt fra sløjd til jordbrug, tekstildesign, motorlære, gastronomi, teknologi og kosmetologi. Det viser en ny spørgeskemaundersøgelse fra Efterskolerne.

Siden 2018 har efterskolerne ifølge undersøgelsen generelt skruet op for de praksisfaglige fag og linjer. For eksempel er udbuddet inden for håndværksfag og transportfag øget fra 33 procent i 2018 til 45 procent i 2022, og når det gælder fag inden for fødevarer, jordbrug, service og oplevelser er udbuddet i samme periode øget fra 28 til 43 procent.

Efterskolernes formand, Torben Vind Rasmussen, ser det som en positiv udvikling.

“Det skabende menneske er i mange år blevet negligeret i skolen, men vi ser en tendens til, at flere unge gerne vil lære både med hånd og hoved. Det glæder mig, at efterskolerne griber den lyst,” siger han.

Det øgede fokus på praksisfaglighed kommer dog langt fra kun nedefra. Det var politikerne på Christiansborg, der for alvor bragte ordet praksisfaglighed ind i samfundsdebatten, da daværende undervisningsminister Merete Riisager fra Liberal Alliance i 2018 indgik en aftale om, at der skulle være en 'praksisfaglig vurdering i uddannelsesparathedsvurderingen'. Derfra tog det fart med tre nye love inden for tre år, som lagde vægt på en styrket praksisfaglig dimension i folkeskolen, og siden da har politikere fra hele folketingsalen kun skruet op for retorikken om, at der er brug for, at mange flere unge tager en erhvervsuddannelse.

På Blåkilde Efterskole er alle værkstederne samlet rundt om et stort fælleslokale i skolens håndværkshus.

“Det skabende menneske er i mange år blevet negligeret i skolen, men vi ser en tendens til, at flere unge gerne vil lære både med hånd og hoved”

— TORBEN VIND RASMUSSEN, EFTERSKOLERNES FORMAND

For Torben Vind Rasmussen er det dog vigtigt at understrege, at når han som formand gerne vil være med til at skubbe i en praksisfaglig retning, er det ikke ud fra et ønske om at erhvervsrette efterskolerne.

“Når jeg er rundt på skolerne og taler om behovet for mere praksisfaglighed eller flere produktionsfag, som jeg bedre kan lide at kalde det, oplever jeg, at nogle i efterskoleverdenen mener, at vi så bare læfler for politikerne. Men det er det her alt for vigtigt til, og det vil jeg gerne ud over,” siger han.

Brug for både hånd og hoved

Efterskolerne skal selvfølgelig løfte deres andel af ansvaret for at få

flere i uddannelse, heriblandt også gerne flere elever til erhvervsuddannelserne, men for Torben Vind Rasmussen handler det i endnu højere grad om, at det er

Bagom praksisfaglighed

Praksisfaglighed er ikke et begreb, der findes en masse forskning om eller en meget entydig definition af. I juni 2018 indgik de daværende regeringspartier Venstre, Konservative og Liberal Alliance aftalen ‘Styrket praksisfaglighed i folkeskolen’ med Socialdemokratiet, Dansk Folkeparti, Radikale Venstre og Socialistisk Folkeparti. Praksisfaglighed blev dengang defineret ved, at eleverne skal opnå:

- praktiske færdigheder og kreativitet
- arbejdskendskab, arbejdspladsfærdigheder og virkestrang
- værkstedsfærdigheder
- færdigheder i at kunne skifte perspektiv mellem del og helhed
- færdigheder i at kunne anvende teorier i praksis

KILDER 'Praksisfaglighed i skolen', Danmarks Evalueringsinstitut, 2019, for Styrelsen for Undervisning og Kvalitet og uvm.dk

på høje tid at give bedre plads til at kombinere hånd og hoved i skolen.

”Jeg deler samfundsbekymringen for, at det boglige er kommet til at fylde for meget. Skabende arbejde virker motiverende i sig selv, og samtidig ved vi, at de fleste af os lærer bedst, når vi også må bruge vores hænder, så lad os komme i gang med at vise vores unge de muligheder, der er for at arbejde mere produktionsorienteret i skolen,” siger han.

Målet er, at efterskoler i endnu højere grad end i dag skal lykkes med at åbne elevernes øjne for de muligheder og evner, de har.

”I køkkenet, i tekstilværkstedet og i snedkerværkstedet skal de på egen krop opleve, at man kan arbejde produktionsorienteret i skolen. For hvis vi ikke gør det, hvor skulle de så vide det fra?”

Selvom praksisfaglighed i skolen allerede i 2018 blev gjort til en politisk prestigesag, mener Torben Vind

Rasmussen, at det går for langsomt med at få de praktiske fag i højsædet i folkeskolen igen. Og efterskolerne skal ikke sidde på hænderne, indtil det sker.

”Vi kan ikke vente ti år på, at der sker noget i folkeskolen. På efterskolerne har vi friheden til at gå egne veje og sikre, at de unge i det mindste bliver præsenteret for det på efterskolen,” siger han.

Og efterskolerne er allerede godt på vej, mener Torben Vind Rasmussen. Mange efterskoler eksperimenterer allerede med spændende nye veje inden for praksisfaglighed, og han ser gerne, at skolerne bliver endnu bedre til at inspirere hinanden. Samtidig håber han, at skolerne de kommende år vil skrue endnu mere op for produktionsorienteret undervisning.

”Vi kan godt tillade os at være mere ambitiøse i forhold til udvikling af det hele menneske og mere ambitiøse i forhold til at arbejde mere praktisk og produktionsorienteret på efterskolerne.” ◦

Flere praksisfaglige fag og linjer på efterskoler

- 78 procent af efterskolerne har tilbudt nye fag og linjer de seneste et til to år. De hyppigst udbudte nye fag er håndværk og design, kok og mad og forskellige idrætsfag.
- Inden for teknologi, byggeri og transport er andelen af efterskoler, der tilbyder praksisfaglige fag eller linjer, øget fra 33 procent i 2018 til 45 procent 2022.
- Fag inden for fødevarer, jordbrug, oplevelser og service er øget fra 28 procent i 2018 til 43 procent i 2022.
- Andelen af skoler, der tilbyder naturfag/science, er udvidet fra 37 procent i 2018 til 49 procent i 2022, og faget er obligatorisk i 9. klasse.

KILDE Undersøgelsen 'Erhvervsorienterede overgange', Efterskolerne, 2022. 140 efterskoler har deltaget

I år har 26 elever på Vojens Gymnastik- og Idrætsefterskole valgt craft-linjen. Et linjefag, hvor eleverne bliver introduceret til forskellige former for håndværk.

Craft-linje giver elever mere respekt for håndværk

Craft-linjen På Vojens Gymnastik- og Idrætsefterskole er blevet populær. Her prøver eleverne forskellige former for håndværk af, kommer i praktik og får større indblik i mulighederne med en erhvervsuddannelse.

TEKST Katrine Friisberg,
redaktion@efterskolerne.dk
FOTO Tor Birk Trads

En dreng sidder på hug og kniber øjnene sammen, kigger på waterpasset foran sig og retter

lidt på et bøjet stålrør, som han er ved at spænde fast i en høvlebænk. Svensknøgler og skruetvinger hænger på væggene. Omkring ham står flere høvlebænke på trægulvet, hvor hans kammerater fra Vojens Gymnastik- og Idrætsefterskoles craft-linje arbejder med hver deres rør. De har hver især savet 70 centimeter stålrør ud med en vinkelsliber, og nu skal røret bøjes og have en fodstøtte på, så det sammen med en ledning, en fatning, et stik og en kontakt kan blive til en lampe.

Elever i 10. klasse kan udover at vælge mellem fodbold, gymnastik og skolens andre idrætsprægede linjer vælge mellem Business, Science, Global eller Craft. I år har 26 af skolens 179 elever i 10. klasse valgt craft. Antallet er steget hvert år, siden det blev indført for fire år siden, oplyser Line Løftgaard Knudsen, som er lærer på linjen.

"Her i værkstedet forsøger vi at præsentere dem for alle mulige forskellige praksisfagligheder og håndværk," fortæller hun.

Det er ikke til at se det endnu, men dette rør bliver inden længe omdannet til en lampe med ledning, fatning, stik og kontakt.

Målet med alle linjerne er at gøre eleverne klar til en ungdomsuddannelse. Craft-linjen peger mod erhvervsuddannelserne. For at eleverne kan prøve så mange forskellige ting som muligt af, tager de ofte ud af huset.

I går besøgte de Carlsbergs produktion i Fredericia, hvor de blev vist rundt og hørte om jobmuligheder på bryggeriet. Nu har de i dansk fået til opgave at skrive en jobansøgning til enten et arbejde i produktionen eller i kundeservice hos Carlsberg. En medarbejder fra virksomheden vil læse ansøgningerne og vælge dem ud, som han ville vælge til en jobsamtale, hvis der var et virkeligt job.

Sahra Otten Jakobsen kan godt lide at være kreativ i værkstedet og skal snart i praktik som tømrer.

4 argumenter for at styrke praksisfaglighed

1. En kropslig og aktiv tilgang styrker elevernes udbytte af undervisningen
2. Problem- og anvendelsesorientering fremmer elevernes forståelse af teori
3. Fremstilling af produkter fremmer elevernes motivation for at lære noget nyt
4. Erfaring med forskellige måder at lære på styrker elevernes uddannelsesvalg

LÆS MERE

'Praksisfaglighed i skolen', Danmarks Evalueringsinstitut, 2019, for Styrelsen for Undervisning og Kvalitet

"Når de skal lave deres egen værktøjskasse, bliver de også udfordret på at måle vinkler og lave matematikken og få håndtaget til at sidde lige. Så vi prøver at hive noget teoretisk faglighed med over i værkstedet," fortæller Line Løftgaard Knudsen.

Får større respekt for hinandens valg

Craft-linjen har også brugt en dag på Social- og Sundhedsskolen Syd i Aabenraa, hvor eleverne fik øjnene op for, at social- og sundhedshjælperne gør meget mere end at passe ældre mennesker. Nogle af drengene, som drømmer om at blive lastbilmekanikere, blev imponeret af liftene, som hjælperne bugserer rundt.

"Vi kan mærke, at de får respekt for hinandens valg. De får lidt øjnene op for, at der ikke er nogle job, der 'bare' er noget som helst," fortæller Line Knudsen.

Det giver elev Esben Nissen sin lærer ret i. Mens han står i kø til at få bukket sit jernrør, fortæller han, at han vil være tømrer. Alligevel er det er fedt at prøve forskellige ting af.

"Vi fik lært noget på SOSU-skolen. De laver alt muligt andet end at passe ældre. Det var meget sjovt," siger Esben Nissen, som i den grad nyder timerne på craft-linjen.

"Jeg er lidt skoletræt. Det er godt at lave noget andet end at sidde stille på en stol," siger han. For ham giver skoledagen mening, når han laver noget, som han kan bruge helt konkret. Som f.eks. en skoreol.

"Det er det fedeste at lave noget, der kan bruges til noget. Vi har mange sko, så det er rimelig dejligt at kunne stille dem et sted," siger han.

I lokalet ved siden af værkstedet skinner væggen hvidt med plakater i pastelfarver i sorte rammer. En lille flok elever sidder på barstole omkring fire høje borde fyldt med ledninger, fatninger, tænger og skruetrækkere. Line Løftgaard Knudsen forklarer, hvordan de fjerner isoleringen fra ledningen og sætter den fast i fatningen.

Eleverne bøvlrer med knibtang og ledninger. Flere kommer til at tage for meget eller at knibe ledningen helt over. En af pigerne hjælper en af drengene.

"Nej, du skal gøre sådan her," siger Sahra Otten Jakobsen, som pigen hedder, og tager tangen ud af drengens hænder og viser ham, hvordan man gør.

Der plejer kun være lidt flere drenge end piger på linjen, men i år er Sahra Otten Jakobsen en ud af kun tre piger på craft-linjen. Sahra Otten Jakobsen har valgt craft-linjen for at prøve noget andet end den undervisning, hun kender fra folkeskolen.

Jeg synes, det er spændende at prøve noget nyt. Jeg har altid været god med hænderne, og jeg kan godt

Esben Nissen er lidt skoletræt, og derfor kan han godt lide at lave noget andet end at sidde stille på en stol, som han selv udtrykker det.

Ifølge lærer Line Løftgaard Knudsen giver craft-linjen både eleverne større respekt for hinanden og for de mange forskellige håndværk og fagligheder, de bliver præsenteret for på linjefaget.

lide at være kreativ og at gå i værkstedet og arbejde," siger Sahra Otten Jakobsen.

I den følgende uge skal hun i praktik som tømrer. Hun ved ikke, om hun skal vælge tømrervejen efter 10. klasse, men hun glæder sig til at prøve det af.

Praktikken er også en del af craft-linjen. Eleverne skal finde en praktikplads i nærheden af skolen, medmindre de har et håb om at lande en læreplads hos en mester i nærheden af deres hjem. Så får de lov til at tage praktikken hjemmefra.

For lærer Line Løftgaard Knudsen er det tydeligt, at craft-linjen giver eleverne større respekt for hinanden.

"De ser hinandens forcer og forskelligheder og opdager, at en, som er god i skolen, har nul erfaring her i værkstedet. Men der kan en anden hjælpe. De hjælper hinanden på forskellige måder, og det giver bare et ret godt sammenhold," siger hun. ○

3 gode råd til en craft-linje

1. **Højest 18 elever.** Når eleverne skal arbejde med praktiske projekter, er det vigtigt, at de ikke skal vente alt for lang tid på at få hjælp. Det kan blive frustrerende både for elever og lærere med for store hold. Der bør derfor ikke være mere end 18 elever i klassen.
2. **Stram struktur.** Det er vigtigt at gøre det tydeligt for eleverne, hvad I forventer af dem i den enkelte time. På Vojens Gymnastik- og Idrætsfeterskole indleder de hver time med at præsentere projektet, hvad det er meningen, eleverne skal lære, og hvad de forventer, at eleverne når i løbet af den time.
3. **Et lærerteam med forskelligheder.** Det er vigtigt, at lærerne på craft-linjen har forskellige kompetencer og kan supplere hinanden. Det er optimalt, hvis der er en, som er god til det kreative og en, som er god til det praktiske og til at føre det ud i livet. På samme vis skal der være en, som har styr på værktøjet og maskinerne i værkstedet.

KILDER Lærere på Vojens Gymnastik- og Idrætsfeterskoles craft-linje
Line Løftgaard Knudsen, John Byg og Ken Nielsen

Investerer stort i hånd og ånd

Med hjælp fra lokale pensionerede håndværkere sætter Blåkilde Efterskole en uge om året fokus på håndværk og håndarbejde. Formålet er at give håndens arbejde en større plads i elevernes liv og at øge deres trivsel.

TEKST Katrine Friisberg, redaktion@efterskolerne.dk
FOTO Tor Birk Trads

Strikkepinde, hæklepinde og farvebomber af garn breder sig over et langt bord. Omkring 12 elever, en lærer og to pensionister sidder rundt om bordet med strikke-, sy- og hækletøj i hænderne. Deres snak blander sig med rolige toner fra højtalerne, mens de retter blikket mod håndværket i deres hænder.

Bortset fra nogle få pauser kan de sidde sådan hele skoledagen i en hel uge. Blåkilde Efterskole har nemlig hånd og ånd-uge for 10. klasserne, en emneuge, hvor eleverne kan arbejde med tekstil, billedkunst, keramik, træ eller metal. Det foregår i skolens håndværkshus, som blev indviet for to år siden, og som samler værkstederne rundt om et stort fælleslokale. Blåkilde Efterskole investerede i sin tid omkring 15 millioner kroner i at forbedre forholdene for håndens arbejde. Nu summer huset af elever, som fremstiller alt fra stole over smedede jernfigurer til hækledede tøjdyr.

Målet er, at flere af eleverne skal få øjnene op for glæden ved at lave noget med hænderne. Ligesom

"Hvis man har travlt i keramik, lykkes det ikke. Det bliver noget møg. Man skal ned i tempo for at lykkes med det"

— CONNIE MØLLER, LÆRER PÅ BLÅKILDE EFTERSKOLE

Når lokale, pensionerede håndværkere rykker ind på skolen som mesterlærere, skaber det gode relationer mellem skolen og lokalsamfundet.

Et af målene med emneugen er, at eleverne prøver noget nyt. Jeppe Skov Andersen har debut i keramikværkstedet.

andre, der arbejder med unge, har Blåkilde Efterskole oplevet, hvordan skolens elever i højere grad end tidligere mistrives. Og der kan netop kreativitet og det at skabe noget med hænderne fremkalde øjeblikke af selvforglemmelse, flow, et frirum fra krav om præstationer – og i sidste ende øge de unges trivsel. Det viser forskning på området.

Forsker i craftpsykologi Anne Kirketerp og professor i pædagogisk psykologi og rektor på Designskolen Kolding Lene Tanggaard har fundet frem til, at håndarbejde skaber identitetsøaser, hvor man ikke behøver at forholde sig til sig selv og til omverdenens krav.

Det er bl.a. denne forskning, som Blåkilde Efterskole har taget udgangspunkt i, da skolen satte sig for at bygge det nye håndværkshus og styrke håndens arbejde på skolen. Det fortæller efterskolelærer Connie Møller, som har været med fra de første spæde tanker

3 gode råd til en emneuge med fokus på håndens arbejde

1. Hav fokus på proces frem for produkt. Elevernes fordybelse og selvforglemmelse er vigtigst. Det risikerer at gå fløjten, hvis produktet fylder for meget. Derfor har Blåkilde Efterskole droppet den traditionelle udstilling, som ellers ofte afslutter en emneuge.
2. Find dygtige pensionerede håndarbejdere og håndværkere fra lokalområdet, som har lyst til at give en uge af deres tid som mesterlærere for eleverne. Det aflaster lærerne, men giver også en helt fantastisk videndeling mellem generationer og mellem skolen og lokalsamfundet. Der sker noget magisk, når disse dygtige mennesker træder ind i rummet, men det er også vigtigt, at de ved, at de er der for at understøtte elevernes projekter. Derfor er det centralt på forhånd at forventningsafstemme med mesterlærerne.
3. Sæt tid af forud for emneugen til at præsentere de forskellige værksteder og planlægge projekterne. Så er der tid til at bestille materialer og forberede projekter. Det giver ro og overblik, at alle ved, hvad der skal ske, og at eleverne har et projekt at gå i gang med fra dag et. Blåkilde Efterskole bruger et par timer på fire hverdage op til emneugen til at præsentere de forskellige værksteder og muligheder for eleverne.

KILDER Forstander på Blåkilde Efterskole Jens Christian Kirk og lærer på Blåkilde Efterskole Connie Møller

om at sætte mere fokus på håndens arbejde, før skolen endnu havde håndværkshuset.

En evaluering foretaget af en ekstern sociolog har siden vist, at emneugen på Blåkilde Efterskole ganske rigtig giver eleverne identitetssoaser i form af ro og frihed fra stress og omverdenens bedømmelse.

"Noget af det, der er på spil, er også, at man lykkes med noget. Noget, som ikke er bundet op på, hvem man er. Desuden skal man være tålmodig. Hvis man har travlt i keramik, lykkes det ikke. Det bliver noget møg. Man skal ned i tempo for at lykkes med det," siger Connie Møller.

Broderer blomster på bukser

For den ene ende af bordet i tekstilværkstedet bøjer efterskoleelev Johan Nees sig over de hvide denimjeans på bordet foran ham. På bukserne har han spændt en broderiramme. Med sting efter sting former han en blå blomst på det hvide stof.

Johan Nees har tidligere tegnet og malet, men da skolen i løbet af nogle aftenener præsenterede de forskellige værksteder for eleverne, fik han lyst til at brodere.

"Jeg faldt lidt for det. Det kunne jeg da godt bruge en uge på," siger Johan Nees, som har nydt ugen.

"Det er fedt at lære noget nyt. Og så føler jeg mig meget koncentreret. Det er det eneste, jeg behøver at koncentrere mig om. Det er lidt den samme følelse, som når jeg tegner," siger han.

Resultatet er blevet så godt, at nogle af kammeraterne har spurgt, om han vil brodere noget på deres tøj.

"Det er lige før, jeg kunne lave en lille butik ud af det. I forhold til at det er første gang, er jeg meget tilfreds," siger han med et smil.

Sådan er det for flere af eleverne. I keramikværkstedet sidder Jeppe Skov Andersen ved drejebænken, selv om han normalt arbejder mest med træ. I træværkstedet er Katrine Poulsen i gang med sin bogreol nummer to – fordi hun elsker at læse. Og William Kristensen har kastet sig over et vildt smedeprojekt, selv om han aldrig har svejset før.

At prøve noget nyt er også et mål med hånd og ånd-ugen og med håndværkshuset i det hele taget, fortæller forstander på Blåkilde Efterskole Jens Christian Kirk.

Johan Nees synes, det er fedt at få lov til at gå i dybden med noget nyt i en hel uge.

"Håndværkshuset og aktiviteterne medvirker til, at vores elever opdager noget om sig selv, som de ikke vidste i forvejen," siger han.

Pensionerede håndværkere hjælper

Til at hjælpe eleverne og lærerne med de mange nye eksperimenter i løbet af emneugen har skolen fået pensionister fra lokalområdet til at komme ind som mesterlærere. Erik Jensen er pensioneret smed og er med for fjerde gang.

"Det er nogle herlige unge mennesker, og de har godt af at prøve at bruge deres hænder til noget. Der sidder jo et godt hoved på dem, men det er ikke altid, de er så gode til at arbejde med hænderne," siger Erik Jensen.

Efterskoleelev Johan Nees med de broderede bukser har også nydt at få hjælp af de mesterlærere, som har været i tekstilværkstedet.

"De vil bare gerne have, at du får det bedste resultat," siger han.

Pallesofaer og andre store trækonstruktioner fylder godt i det store fællesrum i håndværkshuset. En duft af træ breder sig, og lyden af save, boremaskiner og en trædrejer får elever og lærere til at tale højt. Udenfor står eleverne Benjamin Vejen Thomsen og Frederik Kamstrup Madsen med henholdsvis en pallesofa og et plankebord af egetræ. De nyder at have en hel uge til at lave noget, de virkelig holder af.

"Det er mange gange sjovere end at gå i skole," fastslår Frederik Kamstrup Madsen.

Det er dog langt fra første gang, de har brugt håndværkshuset. De hænger tit ud her i fritiden og fremstiller forskellige ting i træ f.eks. et skærebræt eller en holder til mobiltelefonen.

"Det er et frirum for os to bare at få lov til at tulre lidt rundt i vores egen verden her i håndværkshuset," siger Frederik Kamstrup Madsen.

"Her kan man bare være sig selv," tilføjer Benjamin Vejen Thomsen.

Begge elever går efter at tage en håndværkeruddannelse efter 10. klasse.

Ifølge Connie Møller er det en sidegevinst ved emneugen og håndværkshuset, at de elever, som i forvejen er vilde med praktisk arbejde og til gengæld ikke så glade for skolen, får mulighed for at være i deres rette element.

"Det gør noget ved relationerne, at de også får lov til at være her, hvor de virkelig bare synes, det er fedt. I løbet af emneugen får de lov til at vise, hvad de kan. Noget, som de andre kan blive imponerede af," siger hun. ○

Erik Jensen er pensioneret smed og er med som mesterlærer for fjerde gang.

"Håndværkshuset og aktiviteterne medvirker til, at vores elever opdager noget om sig selv, som de ikke vidste i forvejen"

— JENS CHRISTIAN KIRK, FORSTANDER PÅ BLÅKILDE EFTERSKOLE

75%

af eleverne på idrætsefterskolerne mener, at efterskolen har haft en positiv betydning i forhold til deres lyst til at dyrke idræt efter efterskolen, viser en ny undersøgelse.

LÆS MERE

'Idrætsefterskoleundersøgelsen 2022' er lavet i et samarbejde mellem fra Forsknings- og Implementeringscenter for Idræt, Bevægelse og Læring (FIIBL) og Center for Grundskoleforskning på Syddansk Universitet (SDU). 44 idrætsefterskoler og 5.775 elever har deltaget i undersøgelsen. Læs hele undersøgelsen på fiibl.dk

Lærfest'23

Aarhus Congress Center
& Musikhuset

19.-20. april

Stort
i kalenderen

Gratis messedage om
læremidler og go'
undervisning:

- Udstilling
- Oplæg
- Debatter
- God praksis
- Ledelsesspor*

* Konferencen foregår d. 19/4.
Deltagelse koster 1000 kr.

Gratis
billet

fra 6. januar'23
på lærfest.dk

 lærfest 23

 CFU

Følg #lærfest

lærfest.dk

GLOBAL CONTACT

REJS UD MED GLOBAL CONTACT

Vi er Mellempfolkeligt Samvirkes
rejseprogram.

Tag på højskole i udlandet: UNG (15-17 år & 18-25 år)

- Oplev andre landes kulturer og natur i trygge og sikre rammer.
- Undervisningen indeholder **udflugter** og **besøg** hos lokale organisationer.

Tag på Work Camp i udlandet

- Lav frivilligt arbejde i din sommerferie (2-3 uger)
- Bliv en del af et internationalt fællesskab, få nye venner, udfør spændende opgaver og få en fantastisk rejseoplevelse.

Vi skaber rammerne for et godt ophold

Læs mere på: globalcontact.dk
eller ring til os på: 7731 0022

MELLEMPFOLKELIGT
SAMVIRKE

Egne mærkesager giver lyst til at leve mere bæredygtigt

Hvordan er din efterskole bæredygtig?

Når elever arbejder med deres egne idéer, får de mod på selv at leve mere bæredygtigt. Det er erfaringen på Baunehøj Efterskole, som har eksperimenteret med at finde gode veje til at engagere eleverne i bæredygtighed.

TEKST Anna Rossman Thejsen, art@efterskolerne.dk
 FOTO Trine Bukh
 ILLUSTRATION e-Types/FreePik

Lærerne på Baunehøj Efterskole syntes selv, de havde fået en genial idé, da de for to år siden bad skolens elever finde ud af, hvordan de kunne gøre affaldssorteringen på skolen mere bæredygtig. Men det fungerede slet ikke.

"Det var en alt for stor og ukonkret opgave, vi bad eleverne løse ud af det blå," fortæller lærer Ronja Røskva Andersen.

Eleverne fandt aldrig en god løsning, men personalegruppen lærte noget vigtigt af den fejlslagne opgave. F.eks. at man skal passe på med at bede elever om at klare et problem, de ikke har redskaberne til at løse. En ændring af affaldssorteringen afhæng bl.a. af bestyrelsens og kommunens beslutninger og regler – noget eleverne ikke bare kunne ændre selv.

Men det betyder bestemt ikke, at man som skole skal holde sig fra at se på affaldssortering, understreger Ronja Røskva Andersen. Men det er dog vigtigt, at ønsket kommer fra eleverne selv og at hjælpe dem med at finde ud af, hvordan de fremfører ønsket for bestyrelsen, hvis det er det, der skal til. Og så er det frem for alt vigtigt at hjælpe dem med at snævre problemstillingen ind til noget, de kan handle på.

Ønsker en gruppe elever at stoppe forureningen i verdenshavene, kan lærerne f.eks. hjælpe dem med at pege dem i retning af at arrangere en

indsamling af skrald på den lokale strand. Er de optagede af flygtningekrisen, skal de måske have et skub i retning af at stable en indsamling på benene på skolen til fordel for unge flygtninge.

Ifølge Ronja Røskva Andersen er det hele pointen med at arbejde med bæredygtighed som skole: At eleverne går fra at opfatte bæredygtighed og FN's 17 verdensmål som noget stort og u håndgribeligt til noget, de hver især og i fællesskab kan handle på i deres hverdag.

Derfor har alle elever på Baunehøj Efterskole bl.a. faget 'Medborgerskab' i halvanden time om ugen. Ligesom eleverne har og tager et stort ansvar for madlavningen på skolen og i alle de mange elevudvalg, som de danner hvert år.

Tager ansvar for fællesskabet

"Vi vil gerne lære dem at tage ansvar for det fællesskab, de er en del af. Det gør vi hele vejen rundt på skolen. Når vi arbejder med bæredygtighed i Medborgerskab, handler det også om at tage ansvar i fællesskabet," siger Ronja Røskva Andersen.

"Fedt, jeg selv kan være en del af løsningen"

— PELLE ILSØE, ELEV PÅ BAUNEHØJ EFTERSKOLE

Før jeg startede på efterskolen, var bæredygtighed noget med at pege fingre ad andre. Nu tænker jeg meget mere over, hvad jeg faktisk selv kan gøre. Og det er fedt at føle, jeg kan være en del af løsningen. Før tænkte jeg ikke særlig meget over, at man selv kan gro sin mad. Det har været virkelig fedt at lære, når vi har jord-til-bord-undervisning, hvor vi selv dyrker grøntsagerne, og hvor vores kok selv skyder de dyr, vi spiser. Vi har også et fag, der hedder Medborgerskab, som handler om, at vi selv kan gøre noget ved det, vi gerne vil have ændret på skolen, og hvor vi skal finde vores egen mærkesag. Vi har også lavet netmediet Baulandet, som handler om, hvordan man kan gøre sin efterskole mere bæredygtig. Vi inviterede fem andre efterskoler hen på skolen en aften for at fortælle dem om Baulandet, og vi håber, at vi sammen kan skabe et fællesskab om bæredygtige efterskoler. Vi vil gerne være den lille sten, der skaber en masse ringe i vandet. ○

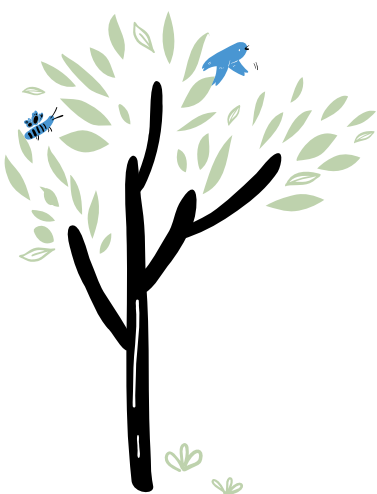
Samtidig er både Medborgerskab og måden at arbejde med bæredygtighed på skolen under stadig forandring, understreger Ronja Røskva Andersen.

F.eks. er skolen de senere år gået væk fra tanken om, at eleverne skal kunne alle verdensmål udenad til, at idéerne skal komme fra eleverne selv.

"Eleverne skal finde frem til hver deres bæredygtige mærkesag, som tager udgangspunkt i noget, der pisser dem af. Pointen er, at de skal dykke ned i en sag, som de har lyst til at gøre noget ved og øve sig i at blive i stand til at udrette noget på lige det her punkt," siger hun og understreger, at det ikke nødvendigvis er sådan, at alle elever fra dag ét er vilde med tanken om at skulle beskæftige sig med bæredygtighed.

"Alle elever er ikke megaoptændt af den hellige ild. Men som skole skal vi sørge for at sætte nogle rammer, hvor vi siger, at hos os går vi op i at leve bæredygtigt. Eleverne er med til at dyrke og lave maden, vi spiser vegetarisk fire dage om ugen, vi slukker lyset efter os osv. Og vi forventer, at alle tager et medansvar. Bæredygtighed er så omfattende et tema, at det ikke kun er et spørgsmål om undervisning men også om dannelse," siger Ronja Røskva Andersen.

I ugerne op til efterårsferien skulle eleverne øve sig i, hvad det vil sige at finde frem til sin egen mærkesag og at kommunikere den til andre. Sammen skabte eleverne baulandet.dk, hvor de i alt fra fotokunst til videoer, podcasts og debatindlæg nu fortæller hinanden og elever fra andre efterskoler om mærkesager og arbejdet med bæredygtighed.

I november besøgte elever fra fem andre skoler Baunehøj Efterskole. De håber på at kunne skabe et fællesskab om bæredygtige efterskoler sammen.

Efter ferien blev eleverne inddelt i grupper efter deres mærkesager, så de kunne arbejde videre med dem i deres Innovations-Brobygnings-Opgave (IBO), som er en del af Efterskolernes Verdensmåls-Brobygning.

Det er kun andet år, skolen arbejder med elevmærkesager, og det er først i år, at mærkesager er blevet omdrejningspunkt i flere forskellige forløb og over lang tid, men lærerne kan allerede mærke, de har fat i noget rigtig.

"Vejen til et mere bæredygtigt liv går via elevernes egen motivation. Når de får mulighed for at vælge deres egne mærkesager, og vi hjælper dem på vej, så de kan finde konkrete måder at løse dem på, sætter det sig fast på en anden måde," siger Ronja Røskva Andersen.

Hun understreger samtidig, at lærernes evne til at inspirere eleverne er helt afgørende. Hun opfordrer derfor lærere til at tage udgangspunkt i det, de selv brænder for. For ligesom med eleverne er passion og motivation også vigtigt for lærere.

Selv er hun meget optaget af litteratur, poesi og kunst og bruger det derfor ofte i sin tilgang til at arbejde med bæredygtighed sammen med eleverne. For nylig læste hun 'Havbrevene' af Siri Ranva Hjelm Jacobsen sammen med eleverne, hvor to verdenshave taler sammen – en poetisk indgang til at tale om natur, klima og

Eleverne bruger plakaten til at indkredse, hvilke områder på skolen de har lyst til at ændre i en mere bæredygtig retning.

“Min mærkesag motiverer mig meget mere”

— ASTA MARIE NIELSEN, ELEV PÅ BAUNEHØJ EFTERSKOLE

Når jeg tidligere har haft om bæredygtighed i skolen, har det altid været meget generelt og aldrig om, hvad det enkelte individ kan gøre for fællesskabet. Det har jeg lært her på efterskolen. Vi dyrker vores egen mad og er rigtig meget i køkkenet. Jeg har lært at lave fancy pesto af de grønne gulerodstoppe i stedet for bare at smide dem væk, og jeg har fundet ud af, hvor gigantiske squash kan blive med hjælp fra naturen, helt uden at bruge sprøjtemidler. Jeg kan også godt lide, at vi skal tænke ud af boksen og mere kreativt. Da vi skulle lave et produkt til vores netmedie Baulandet, skulle vi på vores helt egen måde vise, hvordan man kan leve mere bæredygtigt. Jeg lavede en lille brændende papfigur med en glasparaply, som symboliserer drivhuseffekten. Det var for at vise, hvordan vi mennesker langsomt dræber os selv med vores måde at leve på. Her på skolen har jeg fået grøn energi som mærkesag. Det motiverer mig meget mere til at leve mere bæredygtigt. Jeg tænker på min mærkesag lidt ligesom mit linjefag nu. Noget, jeg virkelig brænder for. ○

oversvømmelser sammen med eleverne. Det rørte ifølge Ronja Røskva Andersen både hende og eleverne langt mere, end hvis de f.eks. havde læst FN's Verdensmål 14: 'Livet i havet'.

Hun mener også, at netop fordi bæredygtighed er så bredt, kan man bruge det i og på tværs af alle fag, så længe man husker på at gøre opgaven overskuelig og rammesat.

Derudover er det vigtigt at vække håb hos de unge. "Nogle elever oplever magtesløshed og føler, at klimaforandringerne rammer dem, uden at de kan gøre noget ved det. Jeg tror på, det er vigtigt at give dem håb."

Ifølge Ronja Røskva Andersen sker det med små skridt og ahaoplevelser i hverdagen, hvor tanker om bæredygtighed langsomt siver ud i alle hjørner af skolen. Som når eleverne selv sætter spørgsmålstegn ved, om lange morgenbade nu også er en god idé til at ville diskutere, om skolen bør flyve eller kører i bus, når de skal ud at rejse, eller selv foreslår at få lavet deres skole-hoodie af mere bæredygtige materialer.

"Det er i arbejdet med deres mærkesager og i udfordringerne med alle de små hverdagsdilemmaer, at de får en oplevelse af, at hver deres bidrag er vigtige for fællesskabet og for at finde nye måder til at leve mere bæredygtigt," siger hun. ○

Vil skabe nyt bæredygtighedsnetværk for lærere

Ronja Røskva Andersen er med i Efterskolernes bæredygtighedsnetværk og har været med til at lave en ny plakat om den bæredygtige efterskole. Nu vil hun gerne skabe et nyt netværk – kun for lærere.

TEKST Anna Rossman Thejsen,
art@efterskolerne.dk
FOTO Trine Bukh
ILLUSTRATION e-Types/Freeepik

Ronja Røskva Andersen er lærer på Baunehøj Efterskole og har været med i Efterskolernes bæredyg-

tighedsnetværk siden starten for halvandet år siden. Formålet med netværket er at kvalificere og udvikle arbejdet med bæredygtighed på efterskoler.

Den seneste tid har netværket sammen med bæredygtighedskonsulent hos Efterskolerne, Charlotte Heidevang Nielsen, skabt en plakat, som skal inspirere til at arbejde mere bæredygtigt med alt fra drift til rejser og undervisning. Plakaten er blevet sendt ud i en elevversion og en personaleversion til alle efterskoler i løbet af december.

Ronja Røskva Andersen har været meget involveret i tilblivelsen af plakaten og håber, at den vil inspirere flere skoler til at gøre mere ud af det bæredygtige efterskoleliv.

“Det er helt oplagt at bruge plakaten sammen med eleverne. Den giver et konkret og visuelt udgangspunkt for at tale med dem om, hvilke områder på skolen de godt kunne tænke sig at flytte i en bæredygtig retning,” siger hun.

Hun er glad for de mange initiativer, som Efterskolernes bæredygtighedsnetværk har fået sat i gang, men da netværket mest består af forstandere, har hun længe gået med en idé om at skabe et netværk for lærere.

Mere inspiration fra lærer til lærer

“Jeg kunne megagodt tænke mig at lave et lærernetværk på tværs af alle efterskoler, hvor vi kan dele undervisningsmaterialer og erfaringer med hinanden. På min skole er vi gode til at få eleverne selv i spil, på andre skoler er de dygtige til noget andet. Jeg tror, vi kunne få rigtig meget ud af at inspirere hinanden,” siger hun.

Ronja Røskva Andersen har derfor taget initiativ til et lærernetværk, hvor netværksmedlemmerne mødes online og skiftes til at holde oplæg om, hvordan de underviser i bæredygtighed, arbejder med elevinddragelse og deler metoder og materialer.

Ronja Røskva Andersen opfordrer alle efterskolelærere, der er interesseret i at være med i netværket, til at kontakte hende. [O](#)

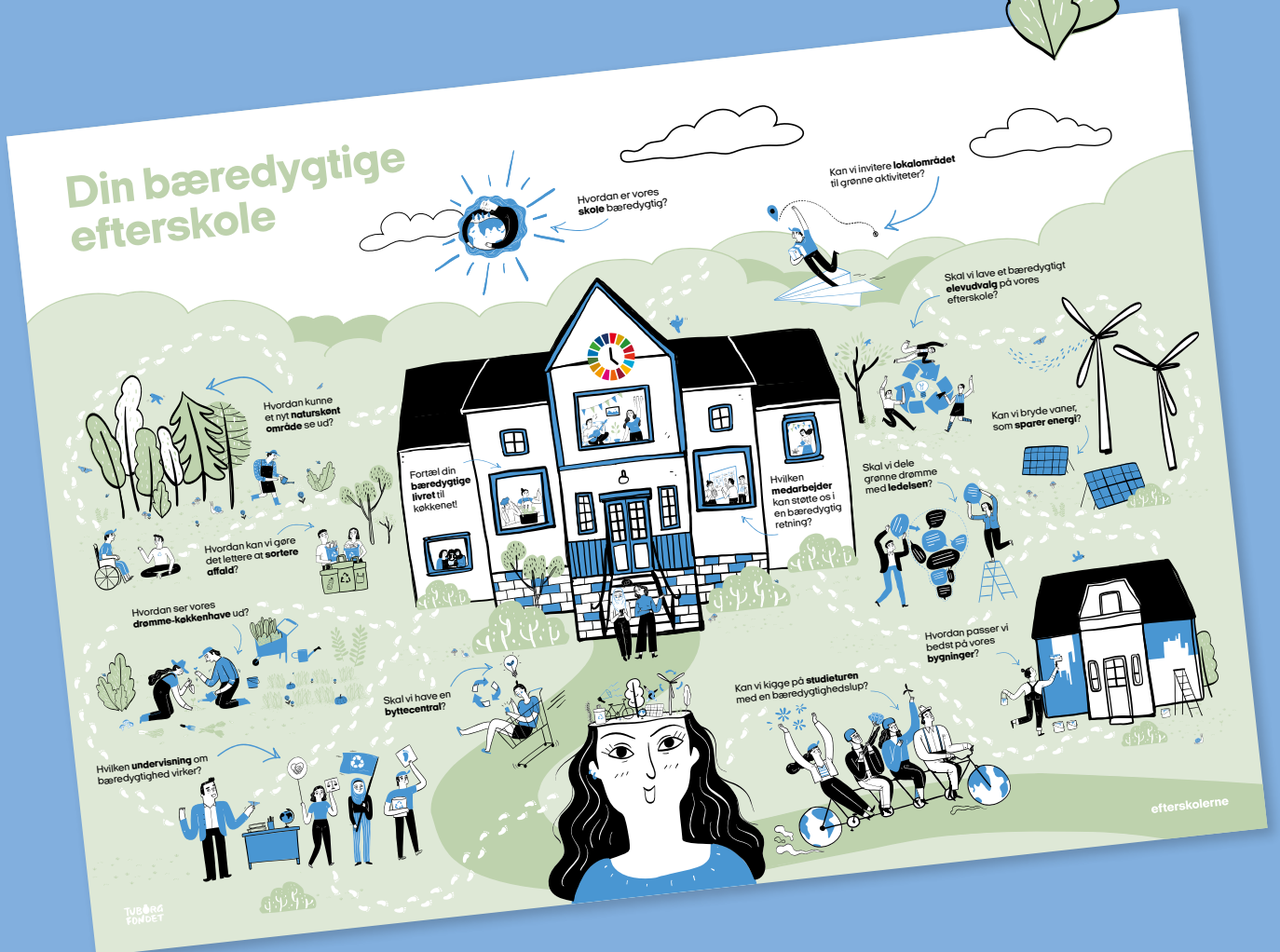
“Jeg kunne megagodt tænke mig at lave et lærernetværk på tværs af alle efterskoler”

— RONJA RØSKVA ANDERSEN, LÆRER PÅ BAUNEHØJ EFTERSKOLE

2 værktøjer til at gøre skolen mere grøn

Alle efterskoler har fået tilsendt to plakater, en til personalet og en til eleverne, som kan bruges som inspiration til at arbejde mere bæredygtigt med alt fra drift til rejser og undervisning.

TEKST Anna Rossman Thejzen,
art@efterskolerne.dk
ILLUSTRATION e-Types/Freepik

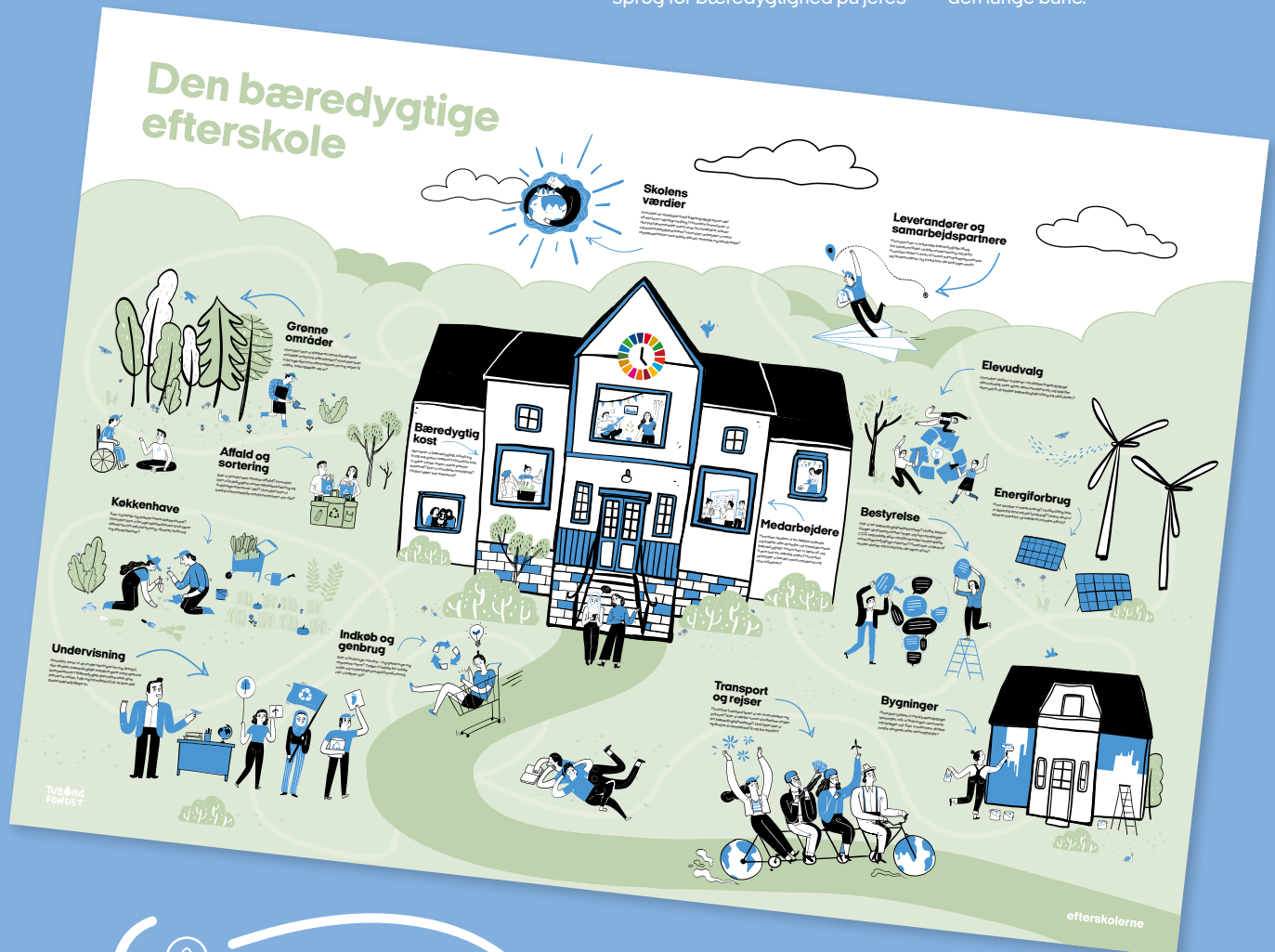

Personalets plakat

Denne udgave af plakaten er til medarbejderne og har den ideelle plads i personalestuen over kaffemaskinen, i køkkenet eller på værkstedet. Plakaten kan være med til at sikre, at I får et fælles sprog for bæredygtighed på jeres

efterskole. Plakaten er også oplagt som afsæt til et personalemøde eller bestyrelsesmøde, hvor I kan bruge den til at lave en strategi og fælles retning for en mere bæredygtig efterskole – på den korte og den lange bane.

Elevernes plakat

Denne udgave af plakaten er til eleverne og kan hænges op i et opholdsrum eller et klasseværelse. Den giver et overblik over efterskolen som et bæredygtigt minisamfund, og spørgsmålene på plakaten inviterer eleverne til at tage stilling til, hvor og hvordan

de gerne vil være med til at rykke skolen i en mere bæredygtig retning. Plakaten kan også inddrages i undervisningen. Bed eleverne dele deres drømme for en mere bæredygtig efterskole og at sætte post it's med deres drømme direkte på plakaten.

3

aktiviteter, der engagerer i bæredygtighed

Savner I inspiration til aktiviteter, der gør det sjovt og nærværende at arbejde med bæredygtighed? Bæredygtighedskonsulent hos Efterskolerne, Charlotte Hedevang Nielsen, deler ud af sine idéer og råd.

TEKST Louise Wethke Buch, lb@efterskolerne.dk

ILLUSTRATION e-Types/Freepik

1. Sammensæt et grønt elevudvalg

Første og vigtigste råd er at skabe et udvalg af elever på efterskolen, som brænder for at være med til at gøre skolen mere bæredygtig gennem initiativer og aktiviteter. I forbindelse med Efterskolernes bæredygtighedsprojekt, Fælles Forandring, er 'Håndbogen til grønne elevudvalg' blevet lavet til at skabe elevudvalg. Bogen er fuld af idéer til konkrete aktiviteter og skabeloner, der støtter både elever og lærere fra idé til aktivitet.

📄 Find den på efterskolerne.dk/haandbog-elevudvalg

2. Send eleverne på podcastvandring

En gåtur i naturen med en podcast i ørerne sætter gang i tanker og samtaler om bæredygtighed. I forbindelse med Fælles Forandring er der blevet skabt en podcast til efterskoleelever. De skal ud i naturen i tremandsgrupper, mens de lytter til podcasten og sætter den på pause undervejs, hvor de i grupperne skal tale om bl.a. grønne livretter, kærlighed til naturen, og hvordan samarbejde spiller en vigtig rolle i at nå FN's 17 verdensmål. Eleverne slutter turen af med at dele deres drømme for en mere bæredygtig skole.

📄 Find podcasten på faellesforandring.dk/podcast

3. Tag på skraldejagt med sjove missioner

Send eleverne ud i grupper på en interaktiv skraldejagt med sjove missioner, som de skal gennemføre undervejs. Eleverne skal f.eks. lede efter forskellige typer skrald i naturen og til sidst skabe et kunstværk ud af det.

📄 Find spillet og guiden på faellesforandring.dk/skraldeforandring

LÆS MERE

Find flere gode idéer til at engagere eleverne i bæredygtighed på skolen i artiklen efterskolerne.dk/6aktiviteter

LMS & ROSA _____ PRÆSENTERER EFTERSKOLE KONCERTER

20% ER NU
TILMELDT!

Kurateret kvalitet
Læringsmateriale | Artist talks
Pop | Rock | Klassisk | Jazz
World | Folk | Blues | Elektronisk

"Det her er en mulighed for efterskolerne, og den skal vi benytte os af. Det er vigtigt, at efterskoler præsenterer elever for levende musik. Det er vores mulighed, men det er faktisk også vores ansvar."

TORBEN VIND RASMUSSEN

Fmd. Efterskoleforeningen

"Vi har valgt at indgå en treårig koncertaftale med LMS og ROSA, fordi vi kan se, at niveauet i det, der tilbydes, er så højt, at det også vil være aktuelt næste år og næste år igen."

RASMUS BRO HENRIKSEN

Forstander, Aarhus Efterskole

Vi skal turde tage den digitale dannelse på os

Peter Koldby Juhl har stafetten

TEKST Peter Koldby Juhl,
forstander Sundeved Efterskole
FOTO Kristian Franker/Sundeved
Efterskole

4. maj 1957 blev der budt velkommen på Sundeved. Det er sket mange gange siden, men denne dag var speciel. Sundeved Ungdomsskole bød velkommen til det første elevhold i Bovrups gamle skole – et elevhold bestående af 13 piger.

Bovrup, hvor Sundeved Efterskole ligger, er en lille by mellem Aabenraa og Sønderborg, og en gruppe mennesker i lokalsamfundet satte sig for at skabe en rummelig skole, hvor de grundtvigske tanker skulle være toneangivende. Og nu har historien og traditionerne præget skolens virke de seneste 65 år.

Det almen dannende og fællesskabet vejer tungt i et efterskoleophold. Det gør det nu, det gjorde det tidligere, og det vil det fortsætte med. Nærværet er også en styrke her på stedet. Nærværet kan dateres tilbage til skolens start, hvor eleverne havde fortællertimer omkring spisebordet hos forstanderparret i de mørke aftentimer.

Nærvær og fællesskab værnes der stadig meget om, og det er værd at kæmpe for. Her i 2022 er der man-

ge fristelser, der kan udfordre os omkring fællesskab og nærvær. Disse fristelser kunne man sikkert ikke forestille sig tilbage i 1957.

Verden er blevet mere tilgængelig på både godt og ondt. Vi befinder os i øjeblikket midt i en teknologisk revolution, hvor ord som 'likes', 'streaks' og 'followers' er med til at præge vores verden. Vi skal hele tiden forholde os til en teknologi, der udvikles med en eksponentiel hastighed. Det er den verden, vi nu skal forberede vores elever på!

Eleverne er allerede teknologiske vidundere på de mange onlineplatforme. Hvad det angår, kan vi ikke lære dem meget. Vi skal derimod lære dem at agere i den teknologiske verden. De skal lære, at der er en modtager af alt det, de er med til at producere til nettet. Samtidig er det dem, der er produktet på nettet. Deres og vores færden i og på de teknologiske platforme styres af algoritmer, der er defineret af Twitter, Instagram, Facebook, Google og Snapchat.

Forbruget og tilgængeligheden af de teknologiske platforme vil udfordre yderligere fremadrettet, da de er lige ved hånden.

Vi skal guide vores unge mennesker til at se op og se ud, så de kan opleve omverdenen. Her har vi som efterskole en stor opgave, som vi skal løfte. Vi skal være med til at træne eleverne i at interagere og kommunikere sammen via tale og fysiske fællesskaber og ikke kun via onlinebeskeder.

Som skoleform skal vi turde holde fast i vores værdier, og vi skal turde at stille krav til vores unge mennesker. De har behov for at mærke den gyngende grund i trygge og nærværende rammer. De skal blive

bevidste om, at de kan stå igennem, også selvom der er dage og perioder, hvor alt bare ser sort ud. De skal blive bevidste om, at de ikke bare kan zappe væk fra ubehagelige situationer og tænke, at der nok bare skal et kvikfix til for at komme videre.

Eleverne skal blive robuste af et år på efterskole både på det fysiske og psykiske plan. Vi øver eleverne i at kunne mestre livet, selvom det gør ondt. Vi gør dem klogere på dem selv, og de finder ud af, at de kan meget mere, end de havde forestillet sig.

Det almen dannende er dermed blevet en større og anderledes opgave gennem de 65 år, der er blevet drevet skole her på Sundeved. Den digitale dannelse er også en opgave, vi skal turde påtage os.

De skal introduceres til, at ordet 'bare' kan have en meget stor konsekvens for modtageren, der ikke kan ses på den anden side af skærmen. 'Jeg sendte jo bare en snap'. 'Jeg delte bare et billede af dig'.

På Sundeved har vi en kerneopgave med følgende ordlyd: 'På Sundeved skabes trygge rammer for et forpligtende fællesskab, hvor vi gennem respekt, samarbejde og udfordringer vil opdrage og danne den enkelte elev til livet.'

Det er vores ansvar at skabe de trygge rammer. Når rammerne er der, og eleverne kan mærke det, opstår lysten og modet til dannelse og uddannelse. Det er en balancegang at skabe rammerne.

"Vi skal være med til at træne eleverne i at interagere og kommunikere sammen via tale og fysiske fællesskaber og ikke kun via onlinebeskeder"

— PETER KOLDBY JUHL, FORSTANDER PÅ SUNDEVED EFTERSKOLE

Sundeved Efterskole har stafetten

Forstander på Sundeved Efterskole, Peter Koldby Juhl, har modtaget stafetten fra forstander på Kvie Sø Efterskole Lars Lærkesen Holm. I sin begrundelse skriver han: "Sundeved Efterskole har en lang og traditionsrig baggrund, hvor bevægelse, dannelse og uddannelse går hånd i hånd. Det kunne være spændende at høre Peters tanker om skoleformen."

Vi oplever en stor styrke i, at hele personalegruppen har 'fælles fodslag'. Det er utrolig vigtigt, at eleverne får de samme svar, uanset hvilken medarbejder, de spørger. Det stiller store krav til os alle, men samtidig betyder det, at eleverne er trygge ved hele personalegruppen. Ligeledes er det meget vigtigt, at eleverne møder lærergruppen i både tilsynstimer, boglig undervisning og valg- og linjefagstimer. Det tilstræber vi, da eleverne på den måde får en relation til den pågældende lærer i flere sammenhænge. Vores oplevelse er, at eleverne vokser i den boglige undervisning, når eleven kan møde den samme lærer til spring og matematik.

Et andet parameter er vigtigheden i mødet med eleverne, hvor respekten er gensidig, og vi alle kan stå inde for de glosor og ordvalg, vi bruger. Som personalegruppe skal vi altid være bevidst om at være rollemodeller for eleverne. Det er en del af dannelsen til at kunne begå sig i så mange forskellige sammenhænge som muligt.

Siden 1957 har dette været værdien og udbyttet af et efterskoleår her. Vi vil fortsætte med denne grundlæggende praksis, tilpasset den virkelighed, vi lever i i dag. ○

Og stafetten går til forstander på Kolding- egnens Idrætsefterskole Morten Svane

Forstander på Sundeved Efterskole Peter Koldby Juhl har valgt at give stafetten til forstander på Koldingegnens Idrætsefterskole Morten Svane. I begrundelsen skriver han: "Der er en tendens til, at efterskolerne får flere personer i deres ledelse, men ikke på Koldingegnens Idrætsefterskole; der er én forstander i ledelsen. Det kunne være spændende at høre, hvorfor de holder fast i den strategi og høre Mortens bud på en fremtidig ledelse i efterskoleverdenen."

Bagom stafetten

'Stafetten' er et debatformat, som giver plads til de mange stærke efterskolestemmer. Debattøren vælger selv et emne for sin version af debatstafetten. Det eneste krav er, at emnet skal være relateret til skoleformen. Debattørerne giver stafetten videre til en anden, som repræsenterer en anden del af efterskoleverdenen og/eller en anden faggruppe inden for efterskoler end dem selv.

Rejs med efterskolen

Vi arrangerer grupperejser som er 100% skræddesyet til den enkelte efterskoles behov. Vi laver både ski, storby og aktivrejser.

Sparring og tryghed

Når I booker studierejsen hos et rejsebureau, så er I dækket af pakkerejseloven og har ret til gratis annullering hvis rejsevejledningen tilsiger det.

Endvidere er det vores opgave at håndtere evt. aflysninger og ændringer - helt uden økonomisk risiko for skolen.

Oplev Troll Aktiu

Inkl. 4 nætter, flyrejse t/r og morgenmad

Fra kr. **2.398**

Oplev Barcelona

Inkl. 4 nætter, flyrejse t/r, og morgenmad

Fra kr. **2.348**

Skirejse til Østrig

Inkl. 3 nætter, busrejse t/r, 4 dg. liftkort/skileje, halvpension

Fra kr. **2.948**

Oplev Sevilla

Inkl. 4 nætter, flyrejse t/r og morgenmad

Fra kr. **3.348**

Louise, Kirsten og Brian er dine rejserådgivere

louise.k@alfatravel.dk +45 96 10 04 29
kirsten@alfatravel.dk +45 96 10 04 28
brian@alfatravel.dk +45 96 10 04 27

ALFA TRAVEL

Nygade 5
7500 Holstebro

+45 70 22 88 70
info@alfatravel.dk

Se alle rejser på
alfatravel.dk

Både lærere og elever forventer brud på regler

Debattør

TEKST Rose Østergaard, cand.pæd.
i pædagogisk antropologi
FOTO Camilla Hey

"Efterskole har altid bare sådan været 'the dream' for mig. Og så er jeg jo startet her, og det er bare ti gange hårdere, end jeg havde forventet. Jeg har jo gået med de her høje ambitioner om, at det bare skal være det bedste år af ens liv, for det får man jo at vide. Men det er bare det hårdeste år i mit liv. I de seneste fem år har jeg ikke været så usikker, som jeg har været de seneste fire uger – på mig selv og på andre. (...) Efterskolen har vendt fuldstændigt vrangen ud på mig, hvor jeg bare er sådan en lille sårbar kattekillling, som ikke har andet end hud, så nu er jeg ligesom begyndt at skulle bygge mig op igen (...). Man er sindssygt usikker på, om folk gerne vil en, og om man bliver set – om man hører til, og man egentlig er der, hvor man burde være."

Citatet er fra en elev på en efterskole i Danmark, hvor jeg i tre måneder har været på feltarbejde som led i min uddannelse til cand.pæd. i pædagogisk antropologi. Det har været en fantastisk oplevelse, som har givet mit et indblik i elevernes sociale liv i det mulighedsrum, som efterskolen udgør.

Mit feltarbejde viser, hvordan efterskolens projekt med eleverne kan ses som et civiliseringsprojekt, hvor de går fra at være skolebørn til at være ansvarlige, uddannelsesparate unge. Men inden de bliver

uddannelsesparate unge, skal de først blive 'rigtige efterskoleelever', det bliver de bl.a. ved at gennemleve en lang række prøvelser.

Det overgangsritual nåede sit klimaks på den skole, jeg lavede feltarbejde på, den dag lærerne lavede en 'svesken på disken' og sendte en stor gruppe af eleverne hjem på en 'tænker'.

'Svesken på disken' er på denne efterskole en slags uofficiel, ikke-skemalagt temauge, som falder på cirka samme tidspunkt hvert efterskoleår. Ugen kommer, når eleverne har overtrådt 'tilpas' mange regler til, at lærerne vurderer, at det er på tide.

På den efterskole, jeg besøgte, er der følgende regler: Øl, spiritus, tobak og euforiserende stoffer er ikke tilladt. Eleverne må ikke komme på hinandens værelser ud over de aftalte besøgstider, og de må ikke dyrke sex på skolen. Derudover er der mødepligt til alle timer, måltider og arrangementer. Efterskolen forventer desuden, at alle møder til tiden og er velforberedte, nærværende og aktivt deltagende.

Mens jeg er på efterskolen, oplever eller hører jeg om brud på næsten samtlige regler. Det gør mig nysgerrig på regelbruddenes funktion for eleverne. Hvornår er det okay at bryde en regel, og hvornår er det ikke okay, og hvornår er det måske ligefrem forventeligt, at man bryder en regel?

En af eleverne på skolen udtrykker det som, at det at bryde regler er 'sådan en ting, man lige skal have gjort'.

"Man skal næsten have brudt en regel på et eller andet tidspunkt, det er bare sådan en ting, man lige skal have gjort, jeg ved ikke hvorfor. Jeg vil sige,

at natterend, det er at bryde en regel, og det er selvfølgelig ikke så smart, og man skal ikke gøre det, men måske kan man godt komme til at gøre det en eller to gange, selvom man godt ved, at det er forkert at gøre det agtigt, fordi man måske godt vil prøve det [fniser] – men det skal man jo ikke gøre alt for mange gange. Det er måske bare meget sjovt at have prøvet én gang.”

På efterskolen observerer jeg, hvordan eleverne inkluderer, ekskluderer og skaber fællesskaber bl.a. ved at bryde efterskolens regler. Min undersøgelse viser, at der er regler, der er forventelige og 'obligatoriske' for eleverne at bryde, f.eks. er det forventeligt, at man tager med på natterend. Derfor virker det også forkert og mistænkeligt, hvis man er en 'goodie-goodie', der slet ikke bryder nogen regler. I forbindelse med 'svesken på disken' snakker eleverne meget om, at man ikke må være en 'stikker' og fortælle lærerne om, hvilke regler andre elever har brudt.

Lærernes og elevernes grundværdier stemmer overens, når de fremhæver, hvordan den enkelte må være fri og selvstændig og samtidig sætte fællesskabet i centrum. Også ord som respekt, tillid, ansvarlighed og det at kunne stole på hinanden er vigtige idealer. Derfor møder eleverne umiddelbart et dilemma, når de under 'svesken på disken' på den ene side skal kunne stole på hinanden og på den anden side også ønsker at leve op til lærernes forventninger om, at lærerne kan stole på dem.

Min undersøgelse viser, at når eleverne ikke vil stikke hinanden, så kan vi faktisk fortsat forstå det som om, de implicit forsøger at leve op til efterskolens idealer. Eleverne tager her netop ansvar for hinanden og sætter elevfællesskabet først og i centrum [og undlader at sladre om hinanden], og samtidig er de frie og selvstændige unge, der ikke ligger under for autoriteterne.

“Mens jeg er på efterskolen, oplever eller hører jeg om brud på næsten samtlige regler. Det gør mig nysgerrig på regelbruddenes funktion for eleverne”

— ROSE ØSTERGAARD, CAND.PÆD. I PÆDAGOGISK ANTROPOLOGI

Om debattøren

Rose Østergaard er cand.pæd. i pædagogisk antropologi og blev færdiguddannet i juli 2022 fra Aarhus Universitet. I forbindelse med sit speciale 'Jagten på det fede fællesskab' har hun i tre måneder foretaget et feltstudie på en efterskole. Specialet er en pædagogisk antropologisk undersøgelse af idealer, identitet og fællesskaber på efterskolen.

Noget af det mest overraskende i mine feltstudier på skolen er, at regelbruddene også synes at have en funktion for lærerne, når de hvert år forventer og venter på, at eleverne har brudt 'tilpas' mange regler til, at de kan disciplinere dem med en ekstra temaugue – 'svesken på disken'-ugen. Selvom lærerne ikke bryder sig om at være autoritære og for eksempel ikke bryder sig om ord som straf, finder de det alligevel nødvendigt at disciplinere eleverne.

For i lærernes øjne har eleverne endnu ikke lært den nødvendige indrestyring, som fører til skam over upassende adfærd, og derfor må de fortsat i nogen grad ydrestyres og disciplineres. Under 'svesken på disken'-ugen gennemlever alle eleverne derfor en række prøvelser, de 'afhøres' bl.a., og en meget stor

gruppe af eleverne isoleres fra efterskolen, når de sendes hjem til deres forældre. Efter alle prøvelserne vender alle tilbage til efterskolen og mødes igen – nu som 'rigtige efterskoleelever'. ○

Dannelse skal integreres i vores fagfaglige praksis

Debattører

TEKST Kim Bregnholt Krog, lærer på Broby Sportsefterskole, og Camille Thorsted Krog, cand.mag. i visuel kultur med speciale i æstetiske dannelsesprocesser
FOTO Martin Stange Jensen og privat

I 2019 blev 10.-klasseafgangsprøven for de elever, der er blevet erklæret uddannelsesparate før efterskoleåret, med ét slag gjort betydningsløs. Det skete, da staten justerede reglerne for optagelse på ungdomsuddannelser, så en afgangseksamen fra 9. klasse pludselig blev adgangsgivende til ungdomsuddannelserne i to år.

Reformkommissionen har gennem en længere periode arbejdet på anbefalinger til at nytænke 10. klasse. Det er ikke utænkeligt, at kommissionen vil pege på, at der pt. ikke findes et uddannelsesmæssigt argument for at fastholde 10. klassetrin i sin nuværende form.

Efterskolerne befinder sig derfor i en brydningstid på niveau med det fynske oprør i 1967, hvor efterskolerne bl.a. skulle beslutte, om de også ville indføre Undervisningsministeriets afsluttende prøver.

Situationen i dag kræver derfor handling fra landets efterskoler. Og det er i vores optik særligt dannelsesbegrebet, vi skal have fokus på. Dannelse skal integreres i den daglige, didaktiske fagfaglige praksis, hvori den daglige undervisning tillægges et formålsorienteret dannelsessigte. Det kan ske gennem dialogbaserede formidlingsprocesser, hvor elevernes egne færdigheder, kundskaber og kompetencer sættes i spil.

Dannelse skal derimod ikke kunstigt fiskes frem i en alternativ prøveform, hvor vi frasiger os Undervisningsministeriets afsluttende prøver. Ved at gøre det efterlader vi eleverne alene med ansvar for selv at skulle søge optagelse gennem ungdomsuddannelsernes optagelsesprøver. På den måde hjælper vi hverken vores elever eller optimerer koblingerne til det etablerede uddannelsessystem.

Vi er ikke imod alternative prøveformer. For med de ændringer, der skete i 2019, kræves det nu, at vi får afprøvet så mange didaktiske alternativer som muligt. Men i efterskolerne skal vi passe på, at vi i udviklingen af nye, faglige didaktikker ikke får et for ensidigt fokus på at nedlægge alle de eksisterende fagfaglige strukturer med argumentet om at integrere dannelse i en faglig optik.

Dannelse er ikke en målbar størrelse. Det er en subjektiv forholdelsesmåde, og efterskolerne skal derfor i vores øjne være varsomme med at bruge dannelse som en faglig målsætning, der kan struktureres i vurderings- og evalueringsskemaer.

Vi mener i stedet, at vejen frem er at nytænke og synliggøre dannelse i en fagfaglig, daglig didaktik, der skal være med til at danne fortællingen og værdsættelsen af det faglige udbytte af et efterskoleophold.

Som vi ser det, skal vi holde fast i vores fagfaglige strukturer. Det er dér – og ikke i de alternative prøveformer – at dannelsesbegrebet skal i spil. Det skal det for efterskolerens skyld og for samfundets skyld.

1. For efterskolerens skyld

Det giver god mening at tillægge fagdidaktikken på efterskolerne et dannelsessigte. Ved at gøre det flyttes fagdidaktikken med over i efterskolerens hovedsigte, og i det harmoniserer hele efterskolen sin dannelses-pædagogik.

2. For samfundets skyld

I videnssamfundet er uddannelse ikke blot et økonomisk, men også et eksistentielt subsistensvilkår for den enkelte, hvor menneskedannelse tendentielt falder sammen med samfundsnytte. Begreberne synes at flette sig sammen, idet vilkårene for menneskedannelse og samfundsnytte grundlæggende har ændret sig. Tendensen er nu, at det er den enkeltes, personlige og unikke, menneskelige ressourcer, der ser ud til at blive det afgørende for at være en relevant arbejdskraft fremover. Den primære kilde til skabelsen af økonomisk vækst er ikke længere manuelt arbejde eller faglige kvalifikationer, men derimod den personlige og skabende anvendelse af det, man har lært, og det, man kan.

I den uddannelsespædagogiske kontekst konkluderer lektor i pædagogisk sociologi på DPU, Lars Geer Hammershøj, at sammentrækningen af menneskedannelse og samfundsnytte fører til en sammentrækning af dannelse og uddannelse. Det ses ved, at dannelse bliver en naturlig del af uddannelse. Derfor må efterskolerne revidere deres fagdidaktiske formidlingsformer.

De uddannelses- og dannelsesmæssige kvalifikationer og kompetencer, der er behov for, tilegner efterskoleelever sig gennem de deltagende, kommunikationsbårne kontekster, der er forankret i fællesskaber. Det gør efterskoler rigtig godt på mange områder – men bare ikke i den fagfaglige kontekst.

Det er derfor gennem dette fagdidaktiske dannelsessigte, hvor dannelse er indlejret i den daglige pædagogiske praksis og ikke i en alternativ prøveform, at efterskolerne skal bevise deres faglige værd og samtidig finde argumenterne for 10. classes fremtid. ○

Om debattørene

Kim Bregnholt Krog er lærer på Broby Sportsefterskole. Han er læreruddannet og har en diplomuddannelse i pædagogisk udvikling og kulturformidling samt en master i børne- og ungdomskultur, medier og æstetiske læreprocesser. Camille Thorsted Krog er uddannet cand.mag. i visuel kultur med speciale dannelsesprocesser fra Københavns Universitet og ansat som forskningsassistent ved Det Danske Institut i Rom.

"Vi skal holde fast i vores fagfaglige strukturer. Det er dér – og ikke i de alternative prøveformer – at dannelsesbegrebet skal i spil"

— KIM BREGNHOLM KROG OG CAMILLE THORSTED KROG

Kan mere mangfoldighed styrke den demokratiske dannelse?

Debattør

TEKST Anne Louise Haaber Hassing,
viceforstander på Efterskolen Flyvesandet
FOTO Privat

Demokratisk dannelse er en vigtig del af efterskolernes hovedsigte, men som jeg ser det, er der i disse år tendenser i vores praksis på efterskolerne, som risikerer at indsnævre mulighedsrummet for demokratisk dannelse.

Jeg håber, at mit indlæg kan give anledning til refleksion over, om vi har brug for at sikre mere mangfoldighed på efterskolerne.

Søgningen til efterskoler stiger år for år, og vi kan betegne os selv som et populært uddannelses tilbud for unge. Det fremhævede Efterskolernes formand Torben Vind Rasmussen da også ved at betegne efterskolen som 'et meget stærkt brand' i sin mundtlige beretning på Efterskolernes årsmøde i marts 2022.

Den formulering peger i retning af, at efterskolen også ses som en vare på et uddannelsesmarked og ikke alene som en dannelsesinstitution. Unge er kunder i en dannelsesinstitution. De tilvælger den efterskole, hvor værdier, fagprofil og oplevelseskatalog tiltaler dem mest. Samtidig kan de fleste unges forventninger, når de begynder på efterskole, i overvejende grad beskrives som et ønske om at indgå i nye personlige og sociale fællesskaber, hvor den personlige og sociale dannelse tillægges stor værdi, stod der i

februarnummeret af Magasinet Efterskolerne i en artikel om unges fravalg af 9. klasse på efterskole.

Efterskolens unge kan derfor beskrives ud fra to perspektiver: Som forbrugere, der har en forventning om et på flere måder forudsigeligt og oplevelsesbaseret efterskoleophold og samtidig som unge, der ønsker at træde ind i en personlig og social dannelsesproces, der er forbundet med mangefacetterede, uforudsigelige og udfordrende erfaringer.

De to perspektiver har et modsætningsfyldt potentiale og kan i praksis stå i konflikt til hinanden.

I takt med den øgede konkurrence om små ungdomsårgange i de seneste 10-15 år har udviklingen været præget af en høj grad af profilering og øget fokus på markedsføring af efterskolen målrettet et afgrænset segment af elever og forældre. En tendens, der har haft effekt på udviklingen af elevgrundlaget på den enkelte efterskole fra en overvejende heterogen til en mere homogen gruppe – med en begrænset mangfoldighed til følge.

En vigtig del af efterskolens hovedsigte handler om demokratisk dannelse af unge. At efterskolen skal danne til demokrati, betoner efterskolen som en normativt forankret dannelsesinstitution.

Inspireret af den amerikanske forsker og psykolog Jerome Bruner betragter jeg efterskolen som en dannelsesinstitution ud fra skolens formål om at udvikle evner som bevidsthed, refleksion, bred dialog og forhandling. Det gør uddannelse til en risikabel affære, fordi den giver næring til en følelse af muligheder og identitet frem for fremmedgørelse.

"Der er i disse år tendenser i vores praksis på efterskolerne, som risikerer at indsnævre mulighedsrummet for demokratisk dannelse"

— ANNE LOUISE HAABER HASSING, VICEFORSTANDER PÅ EFTERSKOLEN FLYVESANDET

Skolens dannende formål kan nuanceres med de demokratiske dyder, som professor emeritus Ove Korsgaard peger på i Efterskolernes udgivelse 'Efterskolen – broen mellem barn og voksen'.

Demokratiske dyder er udvikling af tolerance gennem moralsk træning ved at give plads til 'den anden', når man er uenig, og indtage en lyttende position og et kritisk blik på egne antagelser. Det er udvikling af kritisk tænkning at lære at stille spørgsmål og udvikle selvstændig dømmekraft. Det trænes, hvis man støttes til at lære demokratisk forståelse af, at det ikke handler om at have ret eller være som flertallet.

Det dialogiske element forudsætter, at der er nogen at gå i dialog med, som ikke modstandsløst giver en ret eller afviser en helt. Dialogen åbnes i tvivlen på egen holdning og ståsted og foldes ud ved hjælp af mødet med en mangfoldighed af stemmer og mange måder at kunne være menneske og fællesskab på.

Demokratisk dannelse handler om værdsættelse af forståelse og fred og ikke om kamp og magt. Dialog, samtale og forhandling er derfor afgørende kendetegn ved en demokratisk dannelse. Demokratisk dannelse indebærer processer, hvor der udøves nysgerrighed over for, hvilke muligheder der er for at leve sammen og finde løsninger på hverdagens udfordringer mellem individets frihed og fællesskabets forpligtelse.

For demokratisk dannelse er det daglige møde mellem eleverne og en aktiv deltagelse for alle på efterskolen centralt. Det er langt fra alene i læringen

Om debattøren

Anne Louise Haaber Hassing er cand.mag. i pædagogik og viceformand på Efterskolen Flyvesandet. Hun har tidligere arbejdet som både lærer og viceformand på flere andre efterskoler. Hun er uddannet lærer i 2004, har en Pædagogisk Diplomuddannelse i Unge og voksnes læring fra 2013 og er kandidat i pædagogik fra Syddansk Universitet i 2022. Sidder i bestyrelsen for Efterskoleforeningens Region Fyn.

af en fælles demokratisk kultur på skemaet gennem fællesmøder og debatfora m.m., at den demokratiske dannelse finder sted.

Elevernes konkrete erfaringer med samlivet i elevfællesskabet ser jeg som det sted, hvor deliberative demokratiske processer kan udspille sig som reelle erfaringer, og her ligger et dannespotentiale. Det er her, meningsforhandlinger, der er afgørende for den enkelte unges personlige og sociale forståelse, udvikler sig. Det er her, tolerance og pladsen til mangfoldighed udvises eller svinger.

Spørgsmålet til det, man ikke forstår eller det, man tør tvivle på hos sig selv, bliver stillet, fordi samtalerne og erfaringerne, eleverne deler, handler om det, der i det nære betyder noget afgørende i deres valg og meningsudvikling.

Jeg finder det værd at sætte spørgsmålstejn ved, hvad tendensen til mere homogene elevgrupperinger på de enkelte efterskoler har af betydning for den demokratiske dannelse. Er det berettiget at sige, at elevernes mulighed for at udvikle demokratisk forståelse, tolerance og respekt for 'den anden', der ikke deler flertallets holdning og graden af betydelig meningsforhandling, bliver begrænset, hvis efterskolens elevgruppe er overvejende fra samme segment, i højere grad kender hinanden hjemmefra og er rundet af de samme grundantagelser om det at være ung?

Jeg vil vove den påstand, at mangfoldighed rummer et stort demokratisk potentiale, hvis eller når vi som efterskole formår at træne elevernes demokratiske dyder og guide dem i demokratiske deltagelsesprocesser, hvor den enkelte unge får mod til at slippe trygheden i det velkendte og forudsigelige og blive kritisk spørgende overfor egne antagelser og gå i dialog med 'den andens' synspunkter og ikke omvendt.

Den tendens til mere homogene elevgrupper på efterskoler fører i mine øjne til en indskrænkning af de unges mulighed for demokratisk dannelse i efterskolens praksis. Hvorfor? Fordi erfaring med forskellighed og dybde af meningsforhandling mellem eleverne bliver begrænset af, at den, man oplever som 'den anden', der er anderledes end en selv, og som man kan være uenig med, i vid udstrækning ligner en selv. ○

"Den tendens til mere homogene elevgrupper på efterskoler fører i mine øjne til en indskrænkning af de unges mulighed for demokratisk dannelse"

— ANNE LOUISE HAABER HASSING, VICEFORSTANDER PÅ EFTERSKOLEN FLYVESANDET

Bruger du musik i undervisningen?

Nu kan I få en aftale, som giver jeres skole mulighed for at bruge indspillet musik til læring på nye måder.

Foto: Ben Mullins

Få rettighederne på plads med musikaftalen

Den teknologiske udvikling gør det hele tiden muligt at bruge musik i læringsmæssige sammenhænge på nye måder. Det gælder blandt andet, når der kopieres musik til brug i undervisningen. F.eks. når eleverne kopierer musik til brug i fremlæggelser, opgaver, videoer eller podcasts – og når elevernes arbejder efterfølgende bruges i undervisningen – eller deles på f.eks. Viggo, Skoleplan eller YouTube.

Med musikaftalen fra Copydan AVU-medier sikres I, at rettighederne til at bruge indspillet musik er dækket, så I kan slippe fantasien fri i undervisningen.

✓ Læs mere om mulighederne med musikaftalen på copydan-avumedier.dk/musik eller scan QR-koden.

3 anbefalinger til at blive klogere på digital dannelse

Bliv klogere på, hvad det vil sige at være digitalt dannet, og hvordan du sammen med eleverne på en konstruktiv og inddragende måde kan dykke ned i det digitale liv.

TEKST Tina Ginnerup Jespersen, redaktion@efterskolerne.dk

ILLUSTRATION e-Types/Freepik

FOTO PR

1. Få nye perspektiver på digital dannelse

Med bogen '10 tanker om digital dannelse' sparker Stine Liv Johansen gang i refleksionen hos læseren. Forfatteren kommer ikke med konkrete løsningsforslag eller gode råd til at arbejde med digital dannelse, men bruger yderst relaterbare hverdagseksempler, egne minder og nyere forskning til at give en dybere forståelse for digital dannelse. Især 6., 7. og 8. tanke stiller skarpt på problemstillinger, hvor der er brug for digital dannelse særligt for børn og unge.

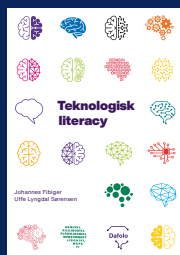
'10 tanker om digital dannelse' af Stine Liv Johansen, Dafolo, 2022

2. Dyk ned i, hvad teknologier er, kan og gør

I Johannes Fibiger og Uffe Lyngdal Sørensens bog 'Teknologisk literacy' får du en solid baggrundsviden om, hvad teknologier er, kan og gør i samfundet i dag. Samtidig får du som underviser gode didaktiske greb, som du kan gøre brug af i det daglige. Særligt kapitlet om fake news, selvfremsstilling og diskurser giver et

godt indblik i relevante begreber, der er vigtige at kende til, når du sammen med eleverne arbejder med alle de muligheder, teknologierne tilbyder.

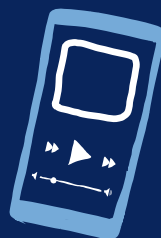
'Teknologisk literacy' af Johannes Fibiger og Uffe Lyngdal Sørensens, Dafolo, 2022

TINA GINNERUP JESPERSEN står bag magasinets side '3 udvalgte', hvor hun anbefaler bøger, podcasts og film. Formålet med siden er at give inspiration til undervisning, pædagogik og ledelse på efterskoler. Tina Ginnerup Jespersen er medlem af Efterskolernes medieudvalg og ansat på Flakkebjerg Efterskole, hvor hun har været siden 2010. De første 12 år som underviser på skolens medielinje og nu som afdelingsleder.

FOTO Signe Find Larsen

3. Kend den digitale verdens mekanismer

Vil du forstå, hvad der er på spil i det digitale liv, er et godt sted at starte afsnittet 'De Digitale Ambassadører' i podcasten 'Ungestyret' fra Heartbeats. De Digitale Ambassadører er en del af projektet Digital [Ud]dannelse på Københavns Universitet, hvor unge tager ud på skoler og underviser i, hvordan sociale medier er skruet sammen. I podcasten fra Heartbeats fortæller to af disse ambassadører om deres arbejde og giver samtidig et nuanceret billede af alt det, der er på spil i den opmærksomhedsøkonomi, der styrer en stor del af vores liv på sociale medier. Ambassadørernes arbejde bygger på gratis undervisningsmateriale, som du finder her: digitaluddannelse.org/bogen-like. Podcasten kan du finde på heartbeats.dk ved at søge på podcast under kategorien samfund. Det omtalte afsnit er fra 7. april 2020. ○

LÆS MERE

sexogsamfund.dk/podcast

Mathias Findalen og Silas Harrebye er værter på podcasten Ungestyret.

Elever som Nanna tror, de er bedragere

Impostor-fænomenet er et mindreværds kompleks, som får elever til at føle sig som bedragere, uanset hvor dygtige de er i skolen. Tidligere efterskoleelev Nanna Hjortebjærg Andersen opfordrer ligesom forskere på området lærere til at få øjnene op for fænomenet.

TEKST Katrine Friisberg, redaktion@efterskolerne.dk
FOTO Trine Bukh
ILLUSTRATION e-Types/Freepik

Nanna Hjortebjærg Andersen har i årevis været bekymret for, at alle andre skulle opdage, at hun slet ikke er så klog, som de tror.

"Det er en enorm belastning hele tiden at føle, at du ikke har fortjent din succes"

— KATJA SANDBERG, PSYKOLOG

16-årige Nanna Hjortebjærg Andersen har altid været dygtig i skolen. Så længe hun kan huske, har hun fået ros af sine lærere, og hendes klassekammerater har altid opfattet hende som klog. Også hendes karakterer ligger i den høje ende af skalaen. Det har dog aldrig fået Nanna Hjortebjærg Andersen til selv at føle sig særligt klog eller dygtig.

"Jeg ved inderst inde, at jeg ikke er klog. Jeg frygter lidt, at folk finder ud af, at alt ikke kommer lige nemt, at jeg ikke er klog, men at jeg bare arbejder for det," siger den tidligere efterskoleelev.

Nanna Hjortebjærg Andersen er langt fra den eneste, der har det sådan. Impostor-fænomenet kalder man det. Et fagligt mindreværds kompleks, som kort sagt dækker over, at den ramte person ikke føler sig så kompetent eller klog, som hans eller hendes præstationer ellers signalerer.

Det kan være eleven, som græder og kaster op af nervøsitet før en eksamen og begrundet det med held eller en sød censor, hvis karakteren alligevel ender med at blive høj. Eller eleven, som tager lidt let på skolearbejdet, men alligevel scorer den ene topkarakter efter den anden. Det kan også være eleven, som ikke kommer i gang med en aflevering før i sidste øjeblik og sidder oppe den halve nat for at få den færdig. Fælles for dem er, at de føler, at de snyder andre, at det er et bedrag,

som gør, at lærere og klassekammerater tror, at de er kloge og dygtige.

De mener ikke selv, at deres egne kompetencer er grunden til, at de klarer sig godt, fortæller psykologerne Marie Laursen og Katja Sandberg, der som nogle af de første i Danmark har gennemført en videnskabelig undersøgelse af impostor-fænomenet. Fælles for personer med impostor-fænomenet er, at de giver held eller ydre omstændigheder skylden for deres egne gode præstationer – de tror med andre ord ikke på, det er noget, der kommer fra dem selv.

"Det giver dem en følelse af at snyde andre. Og så begynder de at blive nervøse for, om de bliver afsløret i, at de faktisk ikke er så gode, som andre tror, de er. Det kan forstærke deres faglige usikkerhed og udvikle sig til et mønster, de er fanget i," siger Marie Laursen.

Det er hårdt og dræner en på lang sigt, fremhæver hendes psykologkollega Katja Sandberg.

"Det er en enorm belastning hele tiden at føle, at du ikke har fortjent din succes og ikke har en fornemmelse af, at du ved, hvad du laver," siger Katja Sandberg.

Impostor-fænomenet er et mindreværds kompleks, som rammer mange, både unge og gamle, kvinder som mænd, men som få taler højt om eller kender til.

Hvor mange af eleverne på jeres skole, der oplever impostor-fænomenet, er dog svært at sætte tal på. Der eksisterer ingen danske kvantitative undersøgelser, og de internationale viser varierende svar på alt fra ni til 82 procent. Det hænger sammen med, at mennesker kan være ramt af impostor-fænomenet i større eller mindre grad, ligesom man kan opleve det i forskellige livssituationer.

"Mekanismen er, at impostor-følelserne opstår, når man møder præstationsrelaterede opgaver og faglige krav og forventninger. Det handler ikke om alder, det handler mere om, hvornår man møder de krav, og det gør man tidligere og tidligere," lyder det fra psykolog Marie Laursen.

Frygter at blive afsløret som dum

Marie Laursen og kollegaen Katja Sandberg fremhæver, at impostor-fænomenet udover følelsen af at være svindler ofte kan være forbundet med følelser som ensomhed og skam. I løbet af livet kan det føre til, at den ramte ikke søger stillinger, som hun ellers er kvalificeret til. Det kan også vise sig allerede i skolealderen ved,

at eleven gemmer sig på bagerste række i klassen og aldrig rækker hånden op, fordi hun ikke mener, hun har noget klogt at sige.

Den slags elever har Ann C. Schødt mødt mange af i sit arbejde i virksomheden Potentialefabrikken, hvor hun i mange år har hjulpet impostor-ramte med at lære at håndtere mindreværds-komplekset og bearbejde de følelser, som følger med. Hun påpeger, at der er meget frygt forbundet med impostor-fænomenet.

“Der er frygten for at lave fejl, frygten for at skuffe, frygten for at falde igennem og blive afsløret som inkompetent. Hos skolebørn vil det ofte være frygt for eksamen, fordi næste gang går det helt sikkert galt,” siger hun.

Ann C. Schødt har beskæftiget sig med impostor-fænomenet i mange år, og når hun holder foredrag om fænomenet, sammenligner hun det ofte med de tre vise aber fra Japan. Du kender dem måske fra telefonsens emojis. Den ene holder sig for munden, den anden

Bagom Impostor-fænomenet

- Impostor-fænomenet kommer af det engelske ord *impostor*, som betyder bedrager og henviser til den følelse, de ramte typisk har af, at de bedrager deres omgivelser til at tro, at de er klogere og dygtigere, end de i virkeligheden er.
- Det var forskerne Clance og Imes, der i 1978 introducerede impostor-fænomenet til forskningen. Over en årrække studerede de 150 succesfulde kvinder, som havde det personlighedstræk til fælles, at de følte, at deres succes var ufortjent, og at de frygtede, at de når som helst kunne blive afsløret som bedrager. Siden har yderligere forskning vist, at mænd lige så vel som kvinder kan være ramt af impostor-fænomenet.
- Impostor-fænomenet kaldes også for impostor-syndromet og bedragersyndromet. For mange forskere og eksperter inden for området er der dog en pointe i ikke at kalde det et syndrom, da syndrom kan lyde som noget, der kan diagnosticeres. Det kan impostor-fænomenet ikke. Det er en almenmenneskelig følelse, som mange oplever på et tidspunkt i livet, og som for nogle kan blive meget hæmmende.

KILDER Clance, P.R., & Imes, S. A. [1978]. The imposter phenomenon in high achieving women: Dynamics and therapeutic intervention, Ann C. Schødt, som til daglig arbejder med at hjælpe impostor-ramte og psykologerne Marie Laursen og Katja Sandberg, som har forsket i impostor-fænomenet

for ørerne og den tredje for øjnene. Hos impostor-ramte er alle tre aber samlet i én. De kan ikke se, hvor dygtige de selv er, de kan ikke høre det, når folk roser dem, og de taler ikke højt om deres følelser og lader ofte være med at blande sig i den faglige snak.

Fører både til under- og overforberedelse

Forskningen viser, at der typisk er to måder, som impostor-ramte reagerer på: Enten ved at overforberede sig eller ved først at komme i gang med at forberede sig i sidste øjeblik.

Hører eleven til blandt dem, der skyder alt til sidste øjeblik og f.eks. kommer meget sent i gang med en opgave, bliver hun typisk overvældet af kravene og udskyder det måske endnu længere, så det bliver meget hektisk til sidst. Hvis eleven så klarer sig godt alligevel, bider impostor-fænomenet sig selv i halen, fordi følelsen af, at hun snyder andre til at tro, at hun er klogere, end de er, vokser.

Ann C. Schødt møder i sin virksomhed flest impostor-ramte, som håndterer det på den måde. Hun peger på, at det er en form for underpræstation, selv

"Jeg ved inderst inde, at jeg ikke er klog"

— NANNA HJORTEBJÆRG ANDERSEN,
TIDLIGERE EFTERSKOLEELEV

om de ofte klarer sig godt. Det kan være et mønster, der kan blive en følgesvend resten af livet, hvis den imposterramte ikke gør op med det.

Den anden måde at håndtere følelserne på er som tidligere nævnt typisk at overforberede sig. I frygt for at falde igennem bruger eleven uforholdsmæssig meget tid på at forberede sig.

"Det er en strategi, som bliver rigtig hård på lang sigt, fordi du ikke kan blive ved med at overkompensere for at bevare det billede, du tror, du skal opretholde," siger Katja Sandberg.

I Katja Sandberg og Marie Laursens undersøgelse mødte de flest af den sidste type. Samtidig stødte de på en håndteringsstrategi, som de ikke har set beskrevet i forskningen før: Nogle af deltagerne i undersøgelsen distancerer sig fra de faglige krav, så det ikke føles så hårdt. En form for underpræstation, som også fører til en følelse af bedrag, når det går dem godt.

Samtidig viser undersøgelsen, at både dem, der overforbereder sig, og dem, der underpræsterer, mener, at den anden form for kompetencer er den ægte måde at være klog eller dygtig på.

16-årige Nanna Hjortebjærg Andersen kender både til at overforberede sig og til at udskyde opgaverne til sidste øjeblik. Og i dag, hvor hun i gang med pre-IB, et forberedende år til en international studentereksamen, kæmper hun stadig med negative følelser omkring sine egne præstationer.

"Der er frygten for at lave fejl, frygten for at skuffe, frygten for at falde igennem og blive afsløret som inkompetent"

— ANN C. SCHØDT, INDEHAVER AF POTENTIALEFABRIKKEN

"Det var en kæmpe lettelse at finde ud af, at der er andre, der har det på samme måde"

— NANNA HJORTEBJÆRG ANDERSEN, TIDLIGERE EFTERSKOLEELEV

"Når folk kalder mig klog, får jeg associationer til en, der bare kan finde ud af alt med det samme, men jeg arbejder rigtig hårdt for at kunne holde fagligheden i skolen. Nogle gange frygter jeg, at folk opdager, at jeg ikke er klog. Andre gange føler jeg, at det er rent held, at jeg klarer mig godt. Nogle gange har jeg udskudt en opgave så meget, at det har været på sidstedagen," fortæller Nanna Hjortebjærg Andersen.

Når det sidste sker, får hun dårlig samvittighed over, at andre måske tror, at hun har brugt en masse tid på opgaven.

Hjælp eleverne med at sætte ord på

Mens impostor-fænomenet indtil videre er gået forholdsvis ubemærket hen i Danmark, er det på flere amerikanske universiteter så anerkendt et begreb, og så almindeligt blandt de studerende, at universitetet oplyser og informerer om fænomenet.

Det ville være en god idé at gøre allerede i grundskolen herhjemme, mener psykologerne Katja Sandberg og Marie Laursen. At normalisere følelserne kan hjælpe de ramte til at se, at deres følelse af mindreværd og bedrag ikke har noget med virkeligheden at gøre.

"Det at italesætte impostor-fænomenet og normalisere det gør også, at det er okay at tale om det, så man ikke går rundt alene med følelserne af bedrag," siger Marie Laursen.

Ellers risikerer man, at impostor-fænomenet bliver en livslang følgesvend, hvor den ramte altid vil frygte at blive afsløret på næste trin. Hvis ikke til 9. klassernes afgangsprøve, så på ungdomsuddannelsen. Når det går godt, så på den videregående uddannelse. Og så videre.

Det var først i løbet af 8. eller 9. klasse, at Nanna Hjortebjærg Andersen hørte om impostor-fænomenet, og da hun sidste år skiftede sin folkeskoleklasse ud med Eisbjerghus Internationale Efterskole, gik det langsomt op for hende, at hendes egne tanker hang sammen med det fænomen.

"Igennem de andre og miljøet på efterskolen lærte jeg mig selv at kende og at acceptere de ting, der er svære," siger hun.

Meget af det, hun i dag ved om impostor-fænomenet og sine egne reaktionsmønstre har hun dog selv måttet lære sig – ved at undersøge det selv og ved at tale med jævnaldrende, som har det på samme måde. Hun har f.eks. aldrig hørt lærere tale om fænomenet – men det ville hun ønske, at de ville gøre.

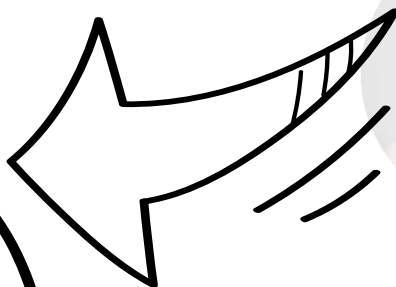
"Det var en kæmpe lettelse at finde ud af, at der er andre, der har det på samme måde. Derfor håber jeg også, at det her interview kan være med til at fortælle andre, at de ikke er alene og til at få flere lærere til at få øjnene op for, hvad impostor-fænomenet er," siger hun. ○

"Hvorfor siger de, det er godt?"

"Jeg fortjener det ikke"

"Jeg tror ikke på dem, når de roser mig"

Tidligere elev på Eisbjerghus Internationale Efterskole Sigrid Parlo går i panik, når andre roser hende. Hun fortæller her, hvordan hun oplever det.

TEKST [Katrine Friisberg, redaktion@efterskolerne.dk](mailto:Katrine.Friisberg@efterskolerne.dk)

FOTO Privat

ILLUSTRATION e-Types/Freepik

"Jeg får ros hver dag, selvom jeg ikke synes, jeg fortjener det. Det er lige meget, om jeg har lavet en præsentation eller en aflevering. Der kommer altid nogen og siger, jeg har gjort det godt. Så opstår en indre panik. Hvorfor siger de, det er godt? De paniske tanker kører rundt i hovedet. Det sker hver gang, jeg får chancen for at vise, at jeg kan noget. Jeg tror ikke på dem, når de roser mig, fordi jeg er den eneste person, som ser, hvordan jeg har arbejdet. Jeg ved, at jeg har ligget for meget i min seng og brugt tid på meget andet, så hvordan kan det være så godt? Jeg var nok heldig denne her gang. De ser ikke, at jeg har været virkelig stresset over den opgave og haft det svært. Jeg ser mine egne svagheder og dovenskab. Hver gang jeg får komplimenter, er der først en følelse af glæde, men så bliver det en form for frygt og angst. Det er en frygt for at blive afsløret. Det kan godt irritere andre folk, at man er så beskedet. Jeg tror, jeg begyndte at tænke sådan i 5. eller 6. klasse. Men det blev slemmere, da jeg begyndte at få karakterer i skolen. Størstedelen af mine venner føler på cirka samme måde. Jeg ser det nok mest hos mine pigevenner. Det gør mig trist, men der er også et fællesskab i det. Hvis alle er bedragerer, er der ikke rigtig nogen, vi kan snyde. Jeg har aldrig hørt lærere tale om impostor-fænomenet. Jeg føler, de burde italesætte det lidt mere. Jeg ved ikke, om det ville hjælpe. Men jeg tror, at mange elever ville få en form for ro. Så ville de stole mere på den feedback, de får fra lærerne." ○

5

tegn, du kan genkende en impostor-ramt elev på

Mennesker, som er ramt af impostor-fænomenet, kan være svære at opdage og hjælpe, fordi de normalt ikke taler højt om deres følelser. Der er dog nogle tegn, du kan være opmærksom på.

TEKST Katrine Friisberg, redaktion@efterskolerne.dk
ILLUSTRATION e-Types/Freepik

1. Tager ikke imod ros

Det behøver ikke være beskedenhed, hvis en elev ikke vil tage imod, når du roser vedkommende. Nogle kan nærmest krympe sig og føle det ubehageligt at få ros, selv om de også kan blive glade til at begynde med. Bliver eleven ved med at benægte, at han er dygtig, eller peger han på held eller andre udefrakommende faktorer som årsag til, at han klarede sig godt til f.eks. en eksamen, kan han være ramt af impostor-fænomenet.

2. Fremhæver egne fejl

Det kan være svært at skille perfektionisme fra impostor-fænomenet, men en af de ting, som adskiller de to fænomener er, at perfektionister ofte vil have en tendens til heller ikke at synes, at andres arbejde er godt nok og vil f.eks. i gruppearbejde ofte hellere gøre alting selv for at være sikker på, at arbejdet bliver godt nok. Impostor-ramte vil derimod ofte have travlt med at påpege og fremhæve egne fejl for at dæmpe andres forventninger til dem.

3. Lavt selvværd og/eller selvtillid

Impostor-fænomenet er et mindreværds kompleks og hænger derfor sammen med enten lav selvtillid eller lavt selvværd. De føler sig mindre værd end andre – enten kun på det faglige område eller som et grundlæggende mindreværd.

4. Forbereder sig uhensigtsmæssigt

Forskning i impostor-fænomenet har vist, at de ramte typisk håndterer deres følelser ved enten at overforberede sig eller ved at udsætte en opgave til sidste øjeblik. Grunden til, at impostor-ramte overforbereder sig, er, at de vil leve op til de høje forventninger, de føler, der er til dem. Årsagen til overspringshandling og udsættelse af opgaven er, at de bliver ramt af præstationsangst og føler sig handlingslammede indtil sidste øjeblik. En ny dansk undersøgelse viser desuden, at nogle også bruger distancering som en måde at håndtere følelserne på. På den måde kan de lægge afstand til præstationspresset, men føler sig så alligevel som snydere, når de klarer sig godt.

5. Højtbegavede og sensitive

Psykologen Pauline Clance har i sin bog 'The Impostor Phenomenon – When Success Makes You Feel Like a Fake' fremhævet, at impostor-fænomenet især rammer de dygtigste og mest intelligente. Også ifølge Ann C. Schødt, som arbejder med at hjælpe impostor-ramte, er mange af dem højt begavede. Hun påpeger dog, at de på trods af den høje intelligens ikke nødvendigvis har en imponerende karriere eller studietid bag sig. Studier peger også på, at mange impostor-ramte er særligt ængstelige. Mange af de mennesker, som Ann C. Schødt hjælper i sin virksomhed, er både særligt sensitive, højt begavede og ramt af impostor-fænomenet. Impostor-fænomenet behøver dog ikke at hænge sammen med særlig sensitivitet eller høj begavelse.

KILDER Ann C. Schødt, som til daglig arbejder med at hjælpe impostor-ramte, og psykologerne Marie Laursen og Katja Sandberg, som har forsket i impostor-fænomenet, Pauline Clance: The Impostor Phenomenon – When Success Makes You Feel Like a Fake [1986], Mary Elaine Harvey Topping: The Impostor Phenomenon: A Study of its Construct and Incidence in University Faculty Members [1983]

6

gode råd til at hjælpe impostor-ramte

Få seks gode råd til, hvordan du kan hjælpe en impostor-ramt – og et til, hvad du absolut ikke skal gøre.

TEKST Katrine Friisberg, redaktion@efterskolerne.dk
ILLUSTRATION e-Types/Freepik

1. Tal om fænomenet

Det lumske ved impostor-fænomenet er, at de fleste, som føler det, holder det hemmeligt og tror, at de er de eneste i verden, som har disse følelser. Derfor er noget af det bedste, man kan gøre at hjælpe med at normalisere dem. Som ansat på en efterskole kan du sørge for, at det går op for eleverne, at det er normalt at tro, at man ikke er særligt dygtig, selv om præstationerne viser det, og at det er normalt at være nervøs for, at andre skal opdage, at man ikke er så klog, som de tror. Opfordr eleverne til at tale om det, hvis de har de følelser – både med jer og med hinanden.

"Lad os tage en snak om det"

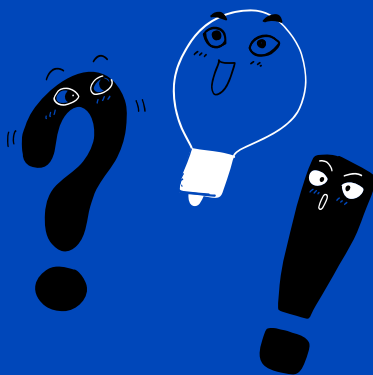
2. Tag det alvorligt

Hvis du opdager, at en elev ikke oplever, at han eller hun er så dygtig, som præstationerne viser, så tag en snak med eleven og tag tankerne alvorligt. For en udenforstående kan det næsten virke pjattet, at dygtige elever siger, at de ikke selv synes, de er så dygtige. Men du får ikke noget ud af at afvise deres følelser og blot sige dem imod. Anerkend i stedet følelserne og spørg ind til, hvordan det føles, og hvad det er, der får eleven til at føle på den måde. Impostor-fænomenet foregår kun i den rantes hoved, men er ikke desto mindre meget virkeligt for den, som er ramt af det.

3. Hold fast med fakta

Hvis du alligevel vil hjælpe en elev ramt af impostor-fænomenet til at se sine egne præstationer i et mere realistisk lys, så få ham til at forholde sig til virkeligheden. Hvis eleven f.eks. frygter, at han vil dumpe til eksamen, så hjælp ham til at huske, hvordan den sidste eksamen gik, og hvordan det plejer at gå. Hvis han mener, det er held, at han får gode karakterer, så fortæl ham hvilke konkrete eksempler fra timerne eller opgaver, der gør, at han fortjener gode karakterer. På den måde kan du skabe en bro mellem elevens opfattelse af sine egne evner, og hvordan han i virkeligheden klarer sig.

5. Læs om fænomenet

Både for at hjælpe elever, der er ramt af impostor-fænomenet, og hvis du selv kan genkende følelserne, kan det være en god idé at læse mere om emnet for at forstå, hvad der foregår. Bogen 'Impostor-komplekset – Slip dit faglige mindreværd' [2020] af Ann C. Schødt og Rebekka Knudsen er målrettet mennesker, som selv er ramt af impostor-fænomenet. Bogen indeholder viden, vejledning og øvelser, som kan hjælpe impostor-ramte til at danne et mere realistisk billede af sig selv.

4. Konkretiser forventningerne

Mange oplever impostor-fænomenet, fordi de ikke er klar over, hvad der forventes af dem. Derfor er det en god idé at gøre det helt klart for eleverne, hvad der forventes. Hvad er det for en kompetence, de skal vise ved en given opgave eller fremlæggelse? Hvad er det, du forventer? Og hvornår har de gjort det godt nok? Gør det så klart som overhovedet muligt for dine elever.

6. Ros ikke – eller kun på skrift!

De fleste mennesker er tilbøjelige til at berolige og rose, når en person føler sig usikker eller siger, at der er noget, han ikke kan finde ud af. Men det kan du lige så godt lade være med, når du står over for en impostor-ramt. Rosen vil i bedste fald prelle af. I værste fald vil den være med til at forværre følelsen, idet den impostor-ramte føler sig bekræftet i, at det virkelig er lykkedes at snyde dig til at tro, at han er dygtig. Hvis du gerne vil give positiv feedback, så gør det på skrift, hvor den impostor-ramte har mulighed for at vende tilbage og læse de positive ord flere gange. Begrund gerne din ros med faktuelle henvisninger til, hvad der gjorde præstationen god.

KILDER Ann C. Schødt, som til daglig arbejder med at hjælpe impostor-ramte, og psykologerne Marie Laursen og Katja Sandberg, som har forsket i impostor-fænomenet

Generalforsamling i Efterskoleforeningen

Efterskoleforeningens ordinære generalforsamling holdes på Hotel Nyborg Strand lørdag 4. marts 2023.

Efterskolerne er i fremgang, og der er i år 32.447 elever, der går i 8., 9., og 10. klasse på landets 241 efterskoler. På en og samme tid vælger stadig flere elever 10. klasse, mens markant færre tager på efterskole i 8. og 9. klasse. Det udfordrer ikke alene vores identitet som skoleform for de 14-18-årige, men også skoleformens sociale balance, da mange af de 'nye elever' i 10. klasse typisk kommer fra familier med videregående uddannelser og højere indkomst.

Samtidig opfordrer Folketinget alle til at bidrage til at styrke de unges trivsel, så flere udsatte unge kan gennemføre en ungdomsuddannelse og lykkes med deres liv.

Hvordan sikrer vi, at efterskoler kan blive tilgængelige for alle?

Det er en diskussion, vi har haft i efterskoleverdenen i en rum tid. Ikke desto mindre har vi stadig behov for at finde nogle nye veje og løsninger sammen, så vi kan øge tilgængeligheden, så alle unge uanset baggrund reelt har mulighed for at komme på efterskole.

Kom til Efterskoleforeningens årsmøde 3., 4. og 5. marts 2023 og vær med til at forny skoleformen og skabe inspiration til alle, der arbejder og lever for efterskolerne.

Tidsfrister frem mod generalforsamlingen (i henhold til § 7 i Efterskoleforeningens vedtægter)

2. januar 2023 kl. 12.00

Frist for indsendelse af forslag til ændring af vedtægter.

1. februar 2023 kl. 12.00

Frist for indsendelse af forslag til opstilling af kandidater til bestyrelsesvalg.

1. februar 2023 kl. 12.00

Frist for indsendelse af forslag, der ønskes behandlet på generalforsamlingen.

Forslag, der er modtaget på info@efterskolerne.dk eller pr. post til Efterskoleforeningen, Farvergade 27H, 2. sal, 1463 København K. inden de ovennævnte tidsfrister, betragtes som rettidigt fremsendt.

Valg af bestyrelsesmedlemmer og suppleanter

På valg er:

Bestyrelsesmedlem Stine Bossen

Bestyrelsesmedlem Anne-Mette Pinderup

Bestyrelsesmedlem Mette Ibsen

Kandidater bedes indsende en programerklæring, kort CV samt et foto til Efterskoleforeningens sekretariat, gerne pr. mail [info@efterskolerne.dk]. Læs mere om retningslinjerne for kandidatur og hent stillerliste på foreningens hjemmeside, efterskolerne.dk/aarsmoede. Kandidater skal medsende skriftlig accept, og opstillingen skal indeholde mindst fem og højst 25 underskrevne stillere, som alle skal være medlem af foreningen.

Bestyrelsesmedlemmer vælges for en treårig periode. Kandidater til bestyrelsen bliver valgt i den rækkefølge, deres stemmetal berettiger til, flest stemmer giver valg.

Senest otte dage før generalforsamlingen udsendes et årsmødehæfte med bestyrelsens beretning for 2022, indkomne forslag samt præsentation af kandidater til bestyrelsesvalget. Hæftet omdeles med post til alle medlemmer i uge 8, 2023.

Deltagelse i generalforsamlingen

Adgang til generalforsamlingen er forbeholdt medlemmer af Efterskoleforeningen samt foreningens gæster. Alle medlemmer har én stemme hver. Stemmeret kan ikke overdrages ved fuldmagt.

Samtlige medlemmer vil modtage indkaldelse til generalforsamlingen samt invitation til årsmødet med information om tilmelding mv. pr. mail umiddelbart efter nytår.

Fredag 3. marts

- 13.00 Ankomst og kaffe
- 13.45 Velkommen! Vi starter dagen med en sang ude i foredragslokalerne
- 14.00-17.30 **Foredrag, samtalsaloner og workshops**
- 14.00-15.00 **1. sæt: Foredrag 'Stof til eftertanke'**
Vælg mellem fire spændende foredrag med emner, der både har efterskolerelevans og kigger ud over 'matriklen'.
- 1) 'En varm tid – kloden brænder, og mennesker brænder ud' v. Stefan Hermann, rektor, Københavns Professionshøjskole
 - 2) 'Ny udsathed i ungdomslivet' v. Mette Pless, lektor, Institut for Kultur og Læring, Aalborg Universitet, Center for Ungdomsforskning, CeFU
 - 3) 'Responsivt forældresamarbejde' v. Gro Emmertsen Lund, forsker og Ph.d., selvstændig konsulent
 - 4) 'Flere etniske minoriteter på efterskole – udfordringer og løsninger' v. Aydin Soei, sociolog og forfatter
- 15.15-16.15 **2. sæt: Samtalsaloner 'Ingen kan alt, alle kan noget, sammen kan vi det hele!'**
I samtalsalonerne får du både en fagpersons vinkel og mulighed for at dele dine egne erfaringer og tale med efterskolekolleger om værdier og god efterskoleskik.
- 5) Bortvisning. Pædagogisk nederlag eller fornuftig disciplin?
 - 6) Inklusion af unge med autisme
 - 7) Helt i hegnet! Om unges druk, elevfester og efterskolernes ansvar
 - 8) En fremtid for 10. klasse?
- 16.30-17.30 **3. sæt: Workshops**
En time, hvor du har mulighed for at blive klogere på viden og værktøjer, der kan omsættes og bruges hjemme på skolerne (der kan være deltagerbegrænsning på nogle workshops).
- 9) 6dialoger. Et værktøj om seksuelt krænkende adfærd
 - 10) Strategisk skoleudvikling – få taget hul på klimastrategien med Efterskolernes klimaværktøj
 - 11) Lige så meget efterskole for pengene i 9. klasse
 - 12) Fra madspild til madhandling: Hvordan får vi de unge med på den klimavenlige rejse?
 - 13) Demokrati og pædagogisk praksis – nyt undervisningsmateriale fra Frirummet
- 18.00-19.15 Regionsmøder
- 19.30 Middag
- 21.30 Fællessang for alle

Lørdag 4. marts

- 8.30 Kaffe og udlevering af materialer
- 9.30 Velkomst v. formand Torben Vind Rasmussen. Præsentation af bestyrelse, sekretariat og årets kunstudstilling
- 10.30 Paneldebat: 'Skolen er død! Længe leve skolen!'
En debat om, hvordan vi får et bæredygtigt og samarbejdende skolesystem, der passer til de unge og får alle med
- 12.00-13.00 Frokost
- 13.00-17.00 **Generalforsamling i Efterskoleforeningen**
1. Valg af dirigenter
 2. Beretning fra bestyrelsen v. formanden
 3. Forelæggelse af revideret regnskab
 4. Behandling af forslag
 5. Behandling af forslag til budget og kontingent
 6. Valg af formand, bestyrelsesmedlemmer og suppleanter
 7. Eventuelt
- 19.30 Middag med efterfølgende dans v. Jungle Boogie Band

Søndag 5. marts

- 09.00 Morgensamling og musikalsk underholdning v. trio'en Janne Mark, Marianne Søgaard og Anne Odgård
- 10.15 Kaffepause
- 10.35 Foredrag v. Anja C. Andersen, professor i astrofysik, Københavns Universitet
- 11.35 Årsmødet afrundes af formanden

NB! Der tages forbehold for ændringer i programmet.

**Norske Mari
fejrer 25 år
som dansk
efterskolelærer**

Da den nyuddannede norske fiskebiolog Mari Mårstøl kom til Danmark i 1995, havde hun aldrig hørt om efterskoler. I år fejrer hun 25-års jubilæum som lærer på Vesterlund Efterskole.

TEKST Anna Rossman Thejsen,
art@efterskolerne.dk
FOTO Michael Drost-Hansen

“Bor de her?!” spørger Mari Mårstøl, mens hun kigger forundret på den mandlige

ansatte på Vesterlund Ungdomsskole, som viser hende rundt på skolen og netop er nået til drengefløjen. Året er 1997, og 32-årige Mari Mårstøl har set et jobopslag som lærer på skolen og har fået lov til at komme på rundvisning, inden hun beslutter, om hun vil søge jobbet.

I dag er skolen bedre kendt som Vesterlund Efterskole, men dengang hed den stadig Vesterlund Ungdomsskole, og i Norge, hvor Mari Mårstøl var flyttet til Danmark fra få år forinden, var ungdomsskoler overbygningen for elever i 7.-9. klasse i folkeskolen. Det var slet ikke faldet hende ind, at eleverne også kunne bo på skolen. Faktisk måtte hun erkende over for rundviseren, at hun aldrig havde hørt om efterskoler før.

Efter et kort øjeblik rådvildhed spurgte han, om Mari Mårstøl så heller ikke kendte Grundtvig. Og jo, det gjorde hun da – fra højskoler i Norge.

Det endte med, at de droppede resten af rundvisningen, og over en kop kaffe i et roligt hjørne fortalte han hende i stedet om, hvad en efterskole er.

“Og jo mere han fortalte, jo mere begejstret blev jeg. Tanken om at få lov til ikke kun at undervise eleverne i fag, men at arbejde med det hele menneske gav mig bare endnu større lyst til jobbet,” husker hun tilbage.

“Tanken om at få lov til ikke kun at undervise eleverne i fag, men at arbejde med det hele menneske gav mig bare endnu større lyst til jobbet”

— MARI MÅRSTØL, LÆRER PÅ VESTERLUND EFTERSKOLE

Skolens gymnastikprofil trak i den grad også op, da hun selv var aktiv gymnast som ung. Så Mari Mårstøl søgte jobbet og fik det. Og det, der tiltrak hende, er også det, der har fået hende til at blive så længe, at hun i år har 25-års jubilæum på skolen.

Uddannet i fiskefysiologi

Ser Mari Mårstøl tilbage på sig selv som nyankommet nordmand i 1990'ernes Danmark, havde hun dog på ingen måde set det komme.

Hun er dansk gift og mødte sin mand Jørgen på studiet i Norge, hvor de begge uddannede sig til biologer i fiskefysiologi. Hun arbejdede som helt nyuddannet i vikariat i en forskerstilling på Oslo Universitet, men oplevede det som et ensomt job. Så hun valgte at tage et pædagogikum med tanke på at blive gymnasielærer og undervise i biologi og kemi. Men da Jørgen blev tilbudt job i Danmark, og de sammen med deres første barn flyttede hertil i midten af 1990'erne, var der stort set ingen ledige stillinger som gymnasielærer i naturvidenskabelige fag. Derfor endte Mari Mårstøl i første omgang i et job som folkeskolelærer i Thyregod – og så lidt ved en tilfældighed på Vesterlund Efterskole.

Tilfældighed eller ej, der kom aldrig flere ansøgninger til gymnasiestillinger afsted, for Mari Mårstøl fik alle de muligheder og udfordringer, hun kunne ønske sig, i efterskoleverdenen, fortæller hun.

Biologi endte hun kun med at undervise i et enkelt år. Til gengæld kan hun nu skrive på CV'et, at hun i +20 år har undervist i fag som engelsk, tysk og matematik.

Noget af det, hun sætter særlig stor pris på ved sin arbejdsplads er, at de er gode til at videndele og hjælpe hinanden.

“Da jeg var nyansat, havde jeg mange rutinerede kolleger, jeg kunne sparre med. Der er kutyme for at hjælpe og sparre med hinanden her på skolen. Vi sparrer om alt fra metoder til materiale og pensum. Det er virkelig godt, specielt når man er ny. Men jeg oplever nu også,

at jeg i dag får lige så meget af mine unge, engagerede og inspirerende nye kolleger, som jeg selv giver til dem," siger hun.

Betyder meget at arbejde med unge

Det gode kollegiale samarbejde og efterskolens unge målgruppe er nogle af de væsentligste årsager til, at hun er blevet så længe i efterskoleverdenen.

For hende giver det mening at arbejde med aldersgruppen på en efterskole, da der i denne periode af de unges liv foregår en rigtig stor mental udvikling.

"Som efterskolelærer møder du de unge i den alder, hvor de er ved at finde ud af, hvem de er. De er søgende og har mange spørgsmål om identitet. At kunne hjælpe dem på vej, det betyder meget for mig," siger Mari Mårstøl.

Hun oplever også, at den del af jobbet kun er blevet vigtigere med årene, hvor gruppen af sårbare elever er vokset. F.eks. har de for første gang i år på Vesterlund Efterskole en lille håndfuld elever, som med skolens velsignelse hver dag trækker stikket en time, så de på

den måde får overskud til at være en del af efterskolelivet resten af tiden.

"De skal selvfølgelig have den ro, de har brug for. Men jeg oplever, at de unge lettere giver op i dag, så snart de oplever den mindste modstand. Og så er der bare flere, der har ondt i livet nu. Før var det ofte piger, men vi ser også flere drenge nu," siger hun.

Om det er samfundets skyld eller coronatidens eller det, Mari Mårstøl kalder de unges swipekultur, ved hun ikke, men hun ved, at det er noget, hun som efterskoleansat kan og skal forholde sig til.

"Vi bliver nødt til at snakke om det, det bliver jo ikke bedre af bare at godtage det. De skal jo også blive nogle livsduelige mennesker, og det kan og skal vi prøve at hjælpe dem med – også selvom vi ikke har alle svarene på forhånd," siger hun. ○

Blå bog

- Mari Mårstøl
- 57 år
- Uddannet biolog i Norge med speciale i fiskefysiologi. Har bygget ovenpå med et pædagogikum
- Flyttede i 1995 til Danmark fra Norge sammen med sin danske mand, Jørgen, og deres første søn
- I Norge har hun arbejdet som forsker og som folkeskolelærer. I Danmark arbejdede hun som folkeskolelærer, indtil hun i 1997 blev ansat som lærer på Vesterlund Efterskole
- Er vejleder og underviser i tysk, matematik, engelsk og valgfaget 'Lær at strikke'
- Bor sammen med sin mand, Jørgen, i Brande. De har to voksne sønner

Blødgøringsanlæg

En grøn løsning, tæt på hverdagen

Derfor skal I have et blødgøringsanlæg:

- Besparelser i varmeudgifter og reparationer.
- Mindre vedligeholdelse på varmtvandsbeholdere og pumper.
- Nærmere rengøring med mindre forbrug af rengøringsmidler.
- Mindre CO₂ udslip og behov for skrappe kemikalier.
- Længere holdbarhed på køkkenmaskiner og vandautomater.

Invester i fremtiden

Spar penge i din travle hverdag! Løsningen er simpel – med et central blødgøringsanlæg på jeres efterskole kan I få grønne fordele fra første dag. Det er nemlig en investering i fremtiden og den grønne omstilling.

Med et centralt blødgøringsanlæg undgår I besværet med den hårde kalk, der bl.a. aflejrer sig i køkkenmaskiner, varmtvandsbeholdere, toiletter og bedefaciliteter og helt enkelt – det vil kunne ses på bundlinjen og i din hverdag.

Lundagervej 112
8723 Løsning
Telefon: 32 10 70 10
info@jvt.dk

www.jvt.dk

Jysk Vandteknik ApS er en familiedrevet virksomhed med hjertet på rette sted, og vi sætter en særlig ære i at levere den bedste service og rådgivning. Vores mangeårige erfaring i branchen giver dig sikkerhed for, at du får den bedste løsning til dig og din skoles behov.

PALLE AAGAARD JESPERSEN
Ny viceforstander, Blåkilde Efterskole

Palle Aagaard Jespersen er pr. 1. december 2022 ansat som viceforstander på Blåkilde Efterskole. Han kommer fra en stilling som viceskoleleder på Ikast Østre Skole. Efterskoleledrømmen blev sået, da han var årsvikar på Vesterbølle Efterskole for 20 år siden, og han har altid tænkt, at han gerne ville tilbage til efterskoleverdenen engang. "At det bliver på Blåkilde Efterskole, som har et stærkt værdigrundlag og et stærkt fundament, glæder jeg mig utrolig meget over", siger Palle Aagaard Jespersen. Han er 44 år og bor i Snejbjerg med sin kone og deres fire børn. Udover en læreruddannelse og en diplomuddannelse i ledelse er han oprindelig uddannet tømrer.

FOTO Blåkilde Efterskole

HELENE VALGREEN
Ny chefkonsulent på vejledningsområdet, Efterskolerne

Helene Valgreen blev 1. november ansat som vejledningskonsulent hos Efterskolerne. Hun kommer fra en stilling som chefkonsulent og teamleder i Styrelsen for Undervisning og Kvalitet (STUK). Helene Valgreen har en ph.d. i karrierevejledning fra Aarhus Universitet og har bl.a. været formand for Danmarks Vejlederforening og leder af et større vejledningsprojekt i Folkehøjskolernes Forening (FFD). Hos Efterskolerne skal Helene Valgreen være med til at sætte en ny retning for foreningens arbejde med vejledning. Blandt hendes opgaver tæller kompetenceudvikling af efterskolevejledere, rådgivning om uddannelsesvejledning og kursusleder på vejlederkonferencen. Helene Valgreen afløser Lis Brok-Jørgensen, som går på pension ved udgangen af året efter 18 år hos Efterskolerne.

FOTO PR

MARIE SPANGGAARD JAKOBSEN
Ny lærer, Samsø Efterskole

Marie Spanggaard Jakobsen er ny lærer på Samsø Efterskole, hvor hun underviser i dansk, engelsk, friluftsliv og jagt. Hun kalder sig selv en stor friluftsliv- og naturnørd, som elsker at bruge sin tid på at vandre, se på fugle, sejle, padle kajak, klatre, stå på fjeldski, sove i hængekøje, tage på jagt eller bare sidde og snitte en ske ved et bål. Marie Spanggaard Jakobsen er uddannet lærer i Danmark i 2019 og har siden da taget en bachelor i friluftsliv-, kultur og naturvejledning i Norge. Hun har valgt at vende tilbage til Danmark og arbejde som efterskolelærer, fordi det giver hende mulighed for at kombinere sine to uddannelser og for at være med til at skabe trygge, sunde og udfordrende rammer for unge.

FOTO Privat

JACOB PLENAA THORNGREEN
Ny juridisk konsulent, Efterskolerne

Foreningens rådgivningsteam fik 1. november en ny konsulent. Jacob Plenaa Thorngreen er ansat til at rådgive landets efterskoler om bl.a. skoledrift og ansættelsesret og kommer også til at holde kurser for ledere og bestyrelser. Jacob Plenaa Thorngreen kommer fra en stilling som forhandlingskonsulent hos Dansk Journalistforbund og har tidligere bl.a. også arbejdet i DM [Dansk Magisterforening]. Han er uddannet cand. scient.adm. fra Roskilde Universitet og har taget videreuddannelse i individuel og kollektiv arbejdsret samt i konfliktmægling på Københavns Universitet.

FOTO Efterskolerne

KARIN SKJØTH

Udviklingskonsulent, Efterskolerne

Karin Skjøth blev 1. oktober fastansat som udviklingskonsulent hos Efterskolerne. Som en del af foreningens nye kursusteam skal hun stå for den pædagogiske udvikling af foreningens kurser. Karin Skjøth har i de tre foregående år været projektleder på Efterskolernes IBO-brobygningsprojekt 'E2E med Verdensmålene i hænderne'. Sideløbende med, at hun skal arbejde med foreningens kursusudvikling, fortsætter Karin Skjøth sit arbejde med udvikling af brobygning, praksisfaglighed og praktiske prøver og med Efterskolernes forsøgs- og udviklingsprojekter. Karin Skjøth er læreruddannet fra Den frie Lærerskole og har en master i Sundhedspædagogik fra DPU. Blandt hendes tidligere beskæftigelser tæller efterskolelærer, projektleder for Demokratisk Iværksætter hos Efterskolerne og udvikler og projektleder på IBO-modellen.dk o

FOTO Efterskolerne

Tip os om navnenyt!

Vi vil gerne fortælle nyt fra efterskoleleverdenen: hvem har fået nyt job hvor, hvem går på pension, hvem kan fejre jubilæum, hvem er blevet valgt til skolens bestyrelse, og hvem er blevet udnævnt til en særlig opgave? Med andre ord prioriterer vi omtale af jobskifte, udnævnelser og jubilæer højt i Magasinet Efterskolerne. Så har du eller din kollega skiftet job for nylig, har du jubilæum el.lign., så fortæl os om det på art@efterskolerne.dk og send gerne foto med.

Salg af nye og brugte busser/minibusser

- Speciale i ombygning af busser til blandt andet børnehavebusser.
- Reparation, klargøring til syn og service af alle busmærker.
- Reparation af trafik skader.
- Udskiftning af ruder.
- Maling og foliearbejde.
- Montering og rensning af partikelfilter.
- Hjælp med finansiering.
- Evt. services aftale.
- Eftermontering af sikkerhedsseler.
- Hjælp med regler og ansøgning om registreringsafgift.
- Mulighed for hjælp med transport til/fra vores værksted.
- Mulighed for lånebus i forbindelse med reparation og udbedring af skader.

Uforpligtende tilbud på brugte busser inkl. afgift til privat buskørsel.

30 års erfaring med reparation af busser.

DBR

DANSK BUS RENOVERING

v/ Kasper og Simon • Tel. 7690 3157

simon@dbr-bus.dk • www.danskbussenovering.dk

de frie skolers advokat ®

Danmarks førende advokatfirma når det gælder rådgivning af frie skoler

Vi påtager os aldrig sager mod frie skoler

www.frieskolerlaw.dk

Hvem gider dog lave frivilligt bestyrelsesarbejde?

Folk spørger mig ofte, hvorfor jeg bruger min fritid på at lave frivilligt bestyrelsesarbejde på en efterskole. Det korte svar ville være: fordi det giver mere, end det kræver.

Jeg har ikke selv gået på efterskole og fik ikke Grundtvig ind med modernismen. Ved en tilfældighed valgte jeg, at mine tre børn skulle gå på friskole. Her åbnede sig en ny verden for mig, og jeg fik øjnene op for, hvad frie skoler kan. Tænk, at vi som forældre kan få lov til at være med til at præge, hvilken skolegang vores børn skal have.

Den naturlige følge af det var, at mine børn skulle på efterskole. Spørgsmålet har aldrig været, hvorvidt de skulle på efterskole, men hvilken efterskole de ville vælge.

Deres valg faldt på Ågård Efterskole, og fra dag ét kunne jeg mærke, at denne skole ville jeg gerne være en del af. På vores skole er der dog rift om bestyrelsespladserne, så der skulle gå en del år, før jeg fik mig møvet ind.

Selvom jeg synes, jeg var relativt erfaren i bestyrelsesarbejde, fik dette en ekstra dimension for mig på Ågård. Blandt bestyrelsesmedlemmerne mødte jeg et

engagement, som var og er enormt givende. På Ågård skal man være en god kammerat, og det værdisæt kendetegner både arbejdet i bestyrelsen og samarbejdet med skolens ansatte. Vi vil hinanden, og vi kender hinanden.

Jeg har erfaret, at det ikke er en selvfølge alle steder, men for os giver det mening. Bestyrelsen er med til pædagogisk weekend, til julefrokost, til årsmøde og landsstævne, og vi bliver inviteret med til både skikursus og fredagsøl. Derudover stiller vi op som frivillig arbejdskraft, når der skal afvikles større arrangementer og kommer derfor til at kende ikke bare medarbejderne, men også eleverne.

Gennem årene har jeg oplevet, at samarbejdet er gået lettere, fordi vi kender hinanden og den virkelighed, vi hver især kommer fra. Det har gjort, at medarbejdere og bestyrelse står last og brast med hinanden.

Alt det kan jeg jo ikke svare, hver gang et tilfældigt menneske spørger. Men alt det er svaret på, hvorfor jeg med glæde bruger min fritid på frivilligt bestyrelsesarbejde. ○

BIRGIT MUNK, 59 år, har siden 2011 siddet i bestyrelsen for Ågård Efterskole, siden 2018 som formand. Hendes to yngste børn har gået på skolen, og da hun i mange år var formand for deres friskole, var det naturligt for hende at gå ind i bestyrelsesarbejdet på efterskolen. Birgit Munk er uddannet socialpædagog og arbejdede i mange år som det, men har nu i snart 20 år ejet og drevet Skovgrillen i Middelfart.

FOTO: Ågård Efterskole

KLUMMEN I MAGASINET EFTERSKOLERNE

er skrevet af bestyrelsesmedlemmer fra landets efterskoler. Har du et emne, du gerne vil skrive klumme om, så skriv til art@efterskolerne.dk

Kom nemt og billigt afsted på skoletur

- ✓ Personlig rejsekonsulent
- ✓ Skræddersyede pakkeløsninger
- ✓ 59 års erfaring

Berlin	 968,- 3 dage/2 nætter	 1.498,- 5 dage/4 nætter	 1.478,- 4 dage/3 nætter
Prag	 1.478,- 6 dage/3 nætter	 1.628,- 5 dage/4 nætter	 1.748,- 5 dage/4 nætter
Budapest	 1.928,- 5 dage/4 nætter	 1.998,- 6 dage/3 nætter	

Hos BENNS får du din **egen personlige rejsekonsulent**, som laver en **skræddersyet pakkeløsning** efter jeres ønsker. Vi har **59 års erfaring** med studieture, så overlad trykt planlægningen til os.

www.benns.dk/studietur

group@benns.dk

Ring til os på:
65 65 65 63

BENNS

Denne tryksag er klima-kompenseret i henhold til ClimateCalc.
 Kompensation er købt hos: Gold Standard
 www.climatecalc.eu
 Cert. no. CC-000001/DK

Luftballonen

SOMMER CAMP

CAMP 2023
21. juli - 29. juli

**SOMMERCAMP FOR
 DIG ML. 9-17 ÅR
 SOM HAR ASTMA,
 ALLERGI ELLER
 EKSEM**

Er du ml. 9-17 år og vil du med på sommerens sjoveste camp?

Astma-Allergi Foreningen afholder hvert år en sommercamp, hvor vi viser dig hvordan du kan have en aktiv hverdag, og giver dig tips til din astma, allergi eller eksem. Det er en oplevelse for livet, hvor du møder nye venner, har det super sjovt, dyrker idræt, hygger og får nye fantastiske oplevelser.